

TÁNCMŰVÉSZET 1988/11

A Dominó pantomimegyüttes a nyáron Mandragora c. új produkciójával mutatkozott be az Uri utcai Zenélő Udvarban. Magyarossy Zoltán felvételén az előadás egyik epizódja.

Felelős szerkesztő: **MAÁ CZ LÁSZLÓ**

A szerkesztőség címe:

Budapest VIII., Rákóczi út 23. 1088

Telefon: 384-498

Kiadja a Pallas Lap- és Könyvkiadó Vállalat, Budapest

VII., Lenin krt. 9-11. Telefon: 221-285

A kiadásért felelős: **Siklósi Norbert** vezérigazgató

Egyetemi Nyomda – 88.7001 Budapest, 1988

Felelős vezető: **Sümeghi Zoltán** igazgató

Megjelenik havonta

A szöveg fényszedéssel készült

Terjeszti a Magyar Posta. Előfizethető bármely hírlapkézbesítő postahivatalnál, a Posta hírlapüzleteiben és a Hírlapfizetési és Lapellátási Irodánál (HELIR) Budapest XIII., Lehel u. 10/a. – 1900 – közvetlenül vagy postautalványon, valamint átutalással a HELIR 215-96162 pénzforgalmi jelzőszámra. Előfizetési díj egy évre 156,- Ft.

Külföldön terjeszti a Kultúra Külkereskedelmi Vállalat.

H-1389 Budapest, Pf. 149.

INDEX: 25830

HU ISSN 0134 1421

TÁNCMŰVÉSZET

1988. XIII. évfolyam, 11. szám

Ára: 13,- Ft

Tördelő- és képszerkesztő:

Kalán Zoltán

TARTALOM

<i>Major Rita</i> : Spanyol színek és ritmusok	1
<i>Nagy Tünde</i> : A szövetekezeti néptáncgyűttesek XII. fesztiválja	3
<i>Vadasi Tibor</i> : Siófoki évfordulók	6
<i>Maá cz László</i> : Levelek Stuttgartból	9
<i>Sz. E.</i> : Nyári tánckurzus a Műegyetememen	14
HÍREK	16
<i>Fuchs Livia</i> : Frederick Ashton	17
<i>Tyihomirova Olga</i> : Balettkritika a Szovjetunióban ...	21
<i>K. Juzsina</i> : Makszimova és Vasziljev: Korunk kifejezése a balettszínházban ...	23
<i>Erdélyi Tibor</i> : A Tisza táncgyűttesnél Kárpátalján ...	25
<i>Neumann Ilona</i> : Kurzuson az NDK fővárosában	26
HÍREK	28
<i>K. M.</i> : „KRANICHPHOTO” ..	30
<i>Szűdy Eszter</i> : Olaszországi naplójegyzetek	32
<i>Pálffy Gyula</i> : Moszkvai fesztiválélmények	36
<i>M. L.</i> : Egy szellemjárás dokumentumai	38

A *címoldal*on: Jelenet a Badajozói együttes előadásából (Magyarossy Zoltán, Lapkiadó Fotó)

A *hátsó borítón*: A Magyar Állami Operaház művészei júliusban a Balettetűdök c. műsorral szerepeltek a Hilton szálló Dominikánus Udvarán. Magyarossy felvételén: Molnár Márta és Ménich Gábor Béjart Opus 5. c. koreográfiájában

Spanyol színek és ritmusok

A rekkenő, táncban is „aszályos” nyári hónapok végén a spanyol *Badajoz* *Ének-, Zene- és Táncgyűttes* szerzett kellemes estét a művészeti ágra rendületlenül szomjazóknak. A Petőfi Csarnokban augusztus 18-án, egyetlen estén fellépő társulat másfajta programmal mutatkozott be, mint amilyet a spanyol folklór nálunk járt terjesztőitől, különösen a varázslatos művészetű Antonio Gadestől és együttesétől megismertünk.

A nyugat-spanyolországi *Extremadura* tartományból érkezett táncsoport 1941-es megalakulása óta azzal a célkitűzéssel járja hazáját és a világot, hogy – műsorán tartva valamennyi spanyol tájegység táncát és zenéjét – minél szélesebb skáláját nyújtsa a különböző táncdialektusoknak. Jól szerkesztett műsorában a színek, lépések és stílusok gazdagsága ébresztett rá: mi-

lyen keveset tudunk még Spanyolország tánc kultúrájáról.

A nyolc táncospárból, énekesekből és zenekarból álló együttes hozzánk elsősorban saját tartománya hagyományait hozta. Színpompás kör-, fűzér- és páros táncokat mutatott be Caracesből, Guadalupéból olyan viseletekben, amelyekből első látásra talán meg sem tudtuk volna állapítani a táncosok hovatartozását. Különleges ritmusukkal, érdekes térformáikkal és nem kevésbé szép öltözetükkel gyönyörködtettek a fürge *extremadurai* táncok, amelyeket a vigasztaló Szűzanyáért és a Santa Lucia tiszteletére jártak el, valamint a vidám *Rebola-Bola* és a *Triangulo*.

Két életkép is gazdagította az együttes műsorát. Az egyikben Badajoz város népszokását, a *Szent Antalt* ünneplő *körmenetet* elevenítették meg: az eladó sorban lévő lányok

ajándékokat adtak a szentnek, és dallal, táncval közölték vele, milyen jövődöbeli szeretnének. A másik kompozíció a híres középkori *mozarab menyegző* szokásait mutatta be, külsőségeiben és tartalmában is különleges vonásokkal. Az ünnepeltek és ünneplők súlyosan díszes öltözékei megszabták mozdulataik határát. A vőlegénynek – lovagi erényei bizonyítására – a körben állók-nál lévő almákat egy mozdulattal a kardjára kellett tűznie, ezután olvadt lassú, majd egyre gyorsuló táncba a násznép és a mátkapár.

A vallási és világi ünnepekhez kapcsolódó darabok mellett szellemes, csúfolódó-évődő páros tánc képviselte a paraszti hagyományok életképszerű bemutatását. A *Gandulas*-ban egy munkában elfáradt pár verseng egymással, hogy leülhessen. Hiába foglalja el az egyikük a széket, párja

táncát látva nem tud ülni maradni, de a másik sem állja, hogy táncos csúfolódással túl ne tegyen partnerén.

A műsorból nem maradtak el a már ismertebb, suhanó szoknyás, kígyózó kéz- és karmozgású, kopogó ritmusú andalúz fandangók és sevillának

sem, amelyekben főleg a táncosnők eleganciáját csodálhattuk.

Stílusban és időben is a múltba vitt vissza a „Táncok a bolero iskolából” c. műsor-szám. A tablóval keretezett táncképben XVIII. századi „donok” és „donnák” lejtettek kifi-

nomult táncokat a spanyol etikettnek megfelelő modorban. A három pár szólói és közös táncra fűzte egybe a lépéseiben, dinamikájában egyaránt változatos segidillákat, amelyeknek külsőségektől mentes, stílusos előadása magával ragadott.

A műsort színesítő énekszámok választéka a dallamos melódiáktól (köztük a híres sláger, a „Spanyol szemek” egy változata is felbukkant!) a „jajongó” népekekekig terjedt. Főként egy fiatalember szép hangja, átélt előadása bilincselte le a közönséget, amikor gitárkísérettel flamenco-dalokat (soleares, tientos) énekelt.

Az együttes egyformán jól képzett táncosai a közös teljesítményre építették munkájukat. Műsorukban nem szerepeltek szólótáncok, a társulattól csak rövid epizódokra váltak ki szólóisták. Produkciójuk talán legnagyobb erénye a tánc örömet közvetítő, friss és természetes előadásmód.

Kár, hogy a Petőfi Csarnok erősítői hangosságukkal, mesterséges zörejeikkel némiképp zavarták az est hangulatát. A spanyol művészek sikerét azonban az is igazolta, hogy az általuk vezetett táncház a telt házas előadás után is sok érdeklődőt vonzott.

Magyarossy Zoltán felvételei

- major -

A szövetkezeti néptánc- együttesek XII. fesztiválja

Több, mint húsz éve rendezik meg kétévenként a szövetkezeti néptáncgyüttesek fesztiválját. A záró bemutató ezúttal egyetlen nap alatt, augusztus 19-én zajlott le úgy, hogy az eddig szokásos szabadtéri program az idén színházterembe „költözött”, a Budai Vigadó színpadára.

A nap folyamán a közönség három előadást láthatott délelőtt, délután és este. A színesnek ígérkező programra szinte az ország minden tájáról érkeztek résztvevők, akik a korábbi területi bemutatókról jutottak tovább a döntőbe. Változatos összképükben most talán annyi közös vonás mutatkozott meg, hogy a tiszta koreográfiákon túl több lakodalmast és más helyi népszokást is bemutattak, s hogy igen sok csoportban a legapróbbaktól a legidősebbekig minden korosztály együtt szerepelt.

A délelőtti program két lakodalmastáncal kezdődött: a *bagi* és a *szanyi* hagyományörző

együttes mutatta be a házasságkötés helyi szokásait. Utánuk a nagykáti *Tápiómente* együttes két táncsal is fellépett. A férfi oláhos, amelyet az együttes vezetője, Domján Lajos koreografált, méltán ért el sikert: a táncosok egyszerre, precízen dolgoztak, s ez a derekas összmunka még jobban fokozta az amúgy is tetszetős, szép térformákkal megkomponált tánc hatását. Nem kisebb sikert aratott a nagykátiak páros méhkeréki tánc.

Ötletes keretmegoldást alkalmazott koreográfiájában Bencze Károlyné, a *kalocsai* hagyományörző együttes vezetője. Régi kalocsai hagyományt elevenítettek fel, amikor még az asszonyok és lányok összejártak, hogy közösen hímezzenek és énekeljenek. A szétnyíló függöny is ezt a képet tárta elénk, majd megkezdődött a fércelés (lánytánc), melyet a megjelenő férfiak szakítottak félbe, hogy egy zálogos játékot játszanak együtt. A mulatozás után kalocsai marsot járva széledtek szét, az asszonyok és lányok pedig visszaültek a helyükre folytatni a munkát és a dalt.

Mezőföldi ugrósról, karikázót és bukósról adott elő a *Nógrád* táncegyüttes Mlinár Pál kompozíciójában. A tánc a délelőtti program egyik legjobb pontja lett, a koreográfia felépítése és előadásmódja miatt.

A délutáni előadást a *bogyiszlói* népi együttes nyitotta meg Szabadi Mihály: Bogyiszlói táncok c. koreográfiájával. A táncosok sokaságától ezúttal túlzásúfoltnak tűnt a színpad; sokkal hatásosabb lett volna a kisebb létszám. Egyébként az együttes megjelenése, feltűnően mutatós viselete jó hatást keltett.

A *hartai* német együttes több eszközös táncot is felvonultatott, többek között kalapos-, üveges- és párnástáncot. A hangulatos kompozícióban később a polkaszerű párostánc ötletes sortáncal kapcsolódott egybe. A nagy mulatozás színpadképében a zenekar is részt vett.

Kiemelkedett a szekszárdi *Bartina* együttes „Tolna megyei szvit” c. sárközi koreográfiája. A lányok és fiúk énekhangja kellemesen és erőteljesen szólt a nyitó karikázóban, s az ezt követő, jól felépített párostáncban. Az együttes fiatalokból áll, látszik rajtuk a néptánc szeretete. Utánuk *kapuvári* lakodalmast láthatunk, majd műsorzárásként a *sátoraljaújhelyiek* zempléni táncait.

A nap leghangulatosabb és a legnagyobb érdeklődéssel kísért programját az esti előadás kínálta. A *szili* népi együttes rendkívül jókedvvel elevenítette fel a régi szili búcsú pillanatait. Táncukban érdekes színfoltot nyújtott a seprűtánc, apró fiúcskák előadásában. Az idősebb korosztály is színesítette a palettát a cséphadárók bravúros ügyességű használatával. Külön sikert arattak a rábaköziek a tapsköszönésnél, amikor friss sütésű perccet dobáltak a közönségnek.

Az est legünnepeltebb koreográfiáját – Egy más mellett, de nem együtt címmel – két pár adta elő érdekes megosztásban: párhuzamosan egyszerre táncoltak szatmári magyar és cigány táncot. Az alkotó, Balázs Gusztáv nagyszerűen érzékeltette a vetélkedés formáját a kezdő botostáncban, a nők megjelenésével pedig még inkább kiteljesedett a hangulat. Nem

Magyarossy felvételei

mellékes, hogy a táncot a *Nyírség* együttes tehetséges előadójától láttuk.

Szellemes, viccelődős farsangolást játszott a *buzsáki* népi együttes. Figyelmet érdemelt játékok felépítése, ahogy a komoly kezdésből, az asszonyok szent énekéből lassan átmentek a mókázásba. Az öltözékükben és szövegmondásukban humoros figurák (terhes menyasszony, púpos vőlegénynek öltözött nő stb.) ugyancsak sok vidám pillanatot szereztek a nézőknek.

Sajnálatosnak tartom, hogy a *szuloki* népi együttes lakodalmását sűríteni kellett, ugyanis náluk éreztem leginkább a hagyomány élethű elevenségét. Ezt a hatást az is nagyban segítette, hogy minden kelléket, pl. élő kakast is magukkal hoztak.

Kiemelkedett a *Nyírség* táncegyüttes fellépése: a táncosok felkészültsége, egységes munkája és feltűnően jó énekhangja fergeteges elő-

adásmóddal párosult. Hasonló benyomást keltett az estet befejező *Kalocsa*i Népi Együttes is. Tóth Veronika koreográfija, mint a címe is utal rá: „Három falu táncát” mutatta be színes, hangulatos zárásként.

Összegezve, az egésznapos verseny hatalmas áttekintésre adott alkalmat az érdeklődőknek, az együttesek pedig színvonalas előadásokat produkáltak. A minimális érdeklődés miatt mégis felvetődik a kérdés, hogy nem „haldoklik-e az ügy”? Csonkai írta egykor:

„Nemes magyar táncom! ki ősi nyelvünkkel
S ruhánkkal jöttél ki dicső nemzetünkkel,

.....
Im a külső népek bámulják díszedet,
S tulajdon nemzedet nem becsül tégedet.”
Jó lenne a lankadó érdeklődést újra felkelteni!

Nagy Tünde

SIÓFOKI ÉVFORDULÓK

25 éves a Balaton Táncegyüttes
40 éves lenne a Balatoni Népfőiskola
5 éve halt meg Együd Árpád

Hármas évfordulóra hívtam meg e sorok íróját szeptember 3-ra a siófoki ÁFÉSZ és a Balaton Táncegyüttes vezetősége. A meghívó programjában ez állt: 10 óra: Felvonulás, menettánc, 14 óra: Táncház a Főtéren, 16 óra: Együd Árpád sírjának megkoszorúzása, 17 óra: Tudományos tanácskozás, 19 óra: Gálaműsor.

Az alábbiakban nem a műsorról szeretnék írni, amely természetesen színesen, sikeresen folyt le, hanem a tudományos tanácskozáson tárgyalt, Molnár István vezette siófoki Népfőiskoláról, majd Együd Árpádról, s végezetül természetesen a 25 éves együttesről.

A délutáni tudományos tanácskozás alapja Matyikó Sebestyén Józsefnek a siófoki Népfőiskoláról írott kiváló tanulmánya volt. Ismereteim szerint az első összefoglaló mű erről a témáról. Ennek alapján írok röviden a Népfőiskoláról, helyenként idézem, hozzátéve a magam személyes tapasztalatait is, mert a Csokonai és Ruggyanta együttesének (furulyás) tagjaként magam is részt vettem 48 nyarán egy tanfolyamon.

A siófoki Balatoni Népfőiskola része volt a háború előtt megindult népfőiskolai mozgalomnak, melyet Dr. Zákonyi Ferenc és munkatársai szervező munkája eredményeként 1946-ban Molnár István szellemi irányításával indítottak el. Cél: „...a falu számára...művészetet és tudományt szerető és közvetítő embereket nevelni.” Molnár István így írja le a célt 1946-ban: „magyar szemléleten át bevezetni a résztvevőket a jövő magyar embere számára kívánatos korszerű műveltségbe, ismeretanyagba, amely minden ízében ma-

gyar, európai is.” A tanfolyamok résztvevői Somogy, Veszprém, Zala megye Balaton menti falvaiból jött értelmiségiek, tanítók, tanárok, néha papok is, tehetséges parasztfiatalok, akik a tanultakat a falujukban lesznek hivatva tovább adni.

A tanfolyamok kb. 20–30 résztvevővel bentlakásosak voltak, s egy hónapig tartottak. A tanulmány nem említi, hányat rendeztek a Népfőiskola megszűntéig, de több száz végzett résztvevőről beszél. Lássuk a tantervet: *elméleti tárgyak*: 1. hagyományművelés, 2. történelmi és társadalmi ismeretek, 3. időszerű gazdaságtan, 4. földrajzi és idegen népismerek, 5. művészeti ismeretek, 6. magyar és idegen építészet, 7. a sport értelme, 8. politikai szemlélet, 9. kötelező olvasmányok; *gyakorlati tárgyak*: 1. magyar nyelv, 2. ének-

zene, 3. tánc és sport, 4. faragás, mintázás, 5. építés (ház, otthon), 6. gazdaság-látogatás, 7. a Balaton-környék ismerete. Az előadók, akiket a tanulmány említi: Kardos Tibor társadalomtudomány, Andrassy Kurta János szobrászat, Balla Péter ének-zene, dr. Kádár Zoltán prof. művészettörténet (Ő részt vett a szeptemberi tanácskozáson, visszaemlékezve a Népfőiskolára és Molnár Istvánra), Görbe János, Bihari József színművészet, dr. Zákonyi Ferenc Balaton-ismeret, Falvai Károly néptánc, Jakab Mihály népi hangszerkészítés.

Pista bácsi később egy-egy hangszeren való játék megtanulását is tervbe iktatta volna. Ezért bízta meg Jakab Mihályt, kinek egy ideig én voltam a segítőtje, népi hangszerek gyártásával. Ez a kísérlet '48 nyarán folyt, s jó néhány citerát, tekerőlantot, több „c” és „f” hangolású furulyát és töröksíp(ot) készítettünk, melyek mind használhatók voltak. A dudakészítést is tervbe vettük, de arra már nem került sor. Ez lett volna az alapja a népi hangszer oktatásnak. Jakab Mihály a citerát, tekerőlantot, csekélységem a furulyát és töröksíp(ot) taníttatni volna, s ha a dudu elkészül, talán azt is. Ezzel már a személyes tapasztalataim területére érkezttem.

A 48-as nyári tanfolyamon a

A siófoki Népfőiskola táncsoportja
1948-ban a gyulai fesztiválon

A Balaton együttes tagjai
a dániai televízió felvételén

Csokonai és Ruggyantagyári együttes is részt vett, de nem terhelte az iskola kereteit, sátorban táborozott. A Csokonai együttes ellátását segélyforrásokból fedezték, a Ruggyanta együttesét pedig a gyár fizette. A már említett elméleti programok után a tánc többnyire délután következett. A tanfolyam „civil” hallgatói megtanulták Falvy Károly vezetésével a Huszár és a Nagykónyi verbunkot, a síófoki párost és a karádi rezgőst. A 46-ban készült Balatoni legenda halászverbunkját is táncolták a régebbi hallgatók. Ezekre emlékezem. A zenét Jakab Mihályval szolgáltattuk, aszerint, hogy hogyan értünk rá a hangszerkészítés mellett. Ha jól emlékszem, népi gyerekjátékokat is tanultak, kiszorítást, metát stb.

A „komolyabb” művészi munka is délután folyt. A technika gyakorlása egy padlós szobában, vagy a köves teraszon zajlott, ott lehetett forogni, ugrani, de a koreográfiák az udvaron, az általunk simára dőngölt földön születtek. Ekkor készült el Bartók Allegro Barbarójának első koreográfiai változata. Kodály Galántai és Marosszéki táncainak komponálása is folyt már. Természetesen ezeket hanglemezre táncoltuk, így a táncban én is részt vehettem. A néptáncórák gyakran „fajultak” olyan sponztán táncolással, amit ma tánc háznak hívnak. Emlékezetes

marad számomra a Bíró Szép Anna balladájának előadása is, melyet Pista bácsi úgy komponált, hogy mint helyszínt az udvaron lévő nagy gesztenyefát, kisházat, tornácot, kutat is belekomponálta.

Egy-egy előadásunk a civil hallgatók számára életre szóló élmény lehetett, s egyben példa arra, hogy hogyan lehet bánni a hagyománnyal. Ha jól emlékszem, a tanfolyam vége felé a két együttes együtt tartott verbunk előadást az udvaron. A 20–30 résztvevővel előadott Huszár és Nagykónyi verbunk nem lehetett csúnya látvány, s ebben már a tanfolyam ügyesebbjei is részt vettek. Emlékszem, az Anyám balladát táncol c. táncjátékot is előadtuk Sinka István versére, s még Pista bácsit is rábeszélte a legényesre, ami nagy szó volt. Néhány résztvevő, akiket ma még ismerhet a szakma: Falvy Károly mint helyettes vezető, Pesovár Ernő, Náfrádi László, Simai Zsuzsa, Lengyel Miklós, Vásárhelyi László, továbbá Kelemen István és Együd Árpád, a későbbi Balaton együttes alapítói. Mindannyiunkat szent lelkiesedésű fűtött, hogy megalkossuk a „magyar balettet”, Pista bácsi vezetésével.

Ezt a magyar néphagyományok tovább éltetésére hivatott, nagyszerű intézményt, mely több száz embert tett a magyar tánc, dal, ballada lelkes művelőjévé, 49-ben meg-

szüntették, mert magyarság-szemlélete állítólag nem fért bele az „internacionalista” nevelésbe.

Most pedig essék néhány szó *Együd Árpádról*, Somogy megye kiváló folkloristájáról, aki, mint láttuk, 48-ban részt vett a Népfőiskola tanfolyamán. A fiatal csurgói testnevelő tanár már a gimnáziumban is vezet táncegyüttest, de mint levelei tanúsítják (Matyikó S. J. tanulmányában), szervezi és ajánlja a népfőiskolára tehetős tanítványait, mint Lengyel Miklóst is. Gyűjtései során egyre inkább a népköltés szerelmese és kutatója lesz. A tanítást is abbahagyja, s a kaposvári néprajzi múzeum igazgatójaként folytatja munkáját. Sok cikke mellett legjelentősebb munkája a Somogyi Népköltészet (Kaposvár 1975.), mely a hazai folklorgyűjteményeknek is számottevő darabja.

Színpad iránti érdeklődése sem csökkent, mert 1978–79-ben a tévé nagy Röpülj Páva vetélkedőjén, ahol egyes megyéknek kellett önálló műsort szerkesztenie, természetesen ő állítja össze Somogy megye műsorát. Ebben pedig addig nem látott népszokásokat, táncokat, játékokat komponált egységbe. Baranya, Tolna, Kaposvár és Debrecen mellett ez a produkció az egész mezőny egyik legjobb filmje lett.

Ő is halálra dolgozta magát, mint Martin György. Szép tett volt a Balaton együttes vezetőitől, Geiger Valériától és Orsovsky Istvántól, hogy halálának 5. évfordulóján koszorúzást szerveztek, melyen a Balaton együttes tagságán kívül a vendég lengyel együttes is részt vett, s ott voltak Siófok város és az ÁFÉSZ vezetői is. A magam részéről, mivel a természetem nem lehettem ott, azzal a furulyával búcsúztattam el, melynek hangjára még ő táncolt 40 éve.

Végezetül következék a 25 éves *Balaton együttes* életrajza. Az együttes a balatonszabadi földműves szövetkezet és egy síófoki fmsz. tánc csoport egyesüléséből keletkezett *Kelemen István* vezetésével, *Együd Árpád* művészeti irányítása mellett. A síófoki ÁFÉSZ vállalta az együttes fenntartását, s Haragh János elnök sze-

Együd Árpád a Cigánytáncban, 1965

mélyében lelkes támogatóra talált. A munka 1963-ban indult, de 1964-ben már Rozsnyón képviselik a magyar néptáncmozgalmat. Ugyanabban az évben a dániai Tingluti együttes vendégeskedik Somogyban, s meghívja a Balaton együttest, melynek tagjaival személyes jó barátságba kerül. (Egy dán fiú később el is vette az egyik táncoslányt.) Ez már komoly meghívás volt. Itt kerültem én a „képbe”. Mint a Honvéd együttes akkori koreográfusát, a SZÖVOSZ engem küldött el, hogy az együttest „külföldképessé” tegyem. Ne feledjük, 1964-ben komolyodik a szakma, s a nyugati utak se termettek minden fán, mint manapság.

Árpád szeretettel fogadott, mint régi siófoki ismerőst, s ami fő, bár ő volt az idősebb, elfogadta, amit javasoltam. Így többhónapos jó szellemű alkotómunka indult el. Több kis koreográfiája élt már az együttesben, lényegében egyes gyűjtéseinek rögzítései: Berzencei táncok, perőcsényi verbunk. Ezeket a kis táncokat kellett jobban színpadra formálni. De volt még a műsorban Árpinak egy Palotása, Somogyi fonója, Cigánytánca, Szatmárija, s hadd bámuljanak a dánok: komponáltunk egy páros kardtáncot is Árpi-val. (Ő akkor 44 éves volt).

Ezen kívül még Pontozó, Kanásztánc – ismét Árpád gyűjtése –, s az én Sarkantyús csárdásom, s az „Első csók”-om alkotta a műsort. 1965 tavaszáig majd minden vasárnap Siófokon voltam, s végül az együttes sikerrel szerepelt Dániában. Tizenhárom előadást adtunk, keresztül utaztuk Dániát, s befejezésül Koppenhágában a Tingluti együttesrel közös műsort adtunk a Népszínházban. Műsorunkból a dán tévé is közvetített egy kb. 30–40 perces összeállítást, ami akkor nagy szó volt.

Később gyűjtései miatt Árpád eltávolodik az együttestől. A táncosokat 1966-tól Balogh István vezeti tovább, vendégkoreográfusokat hív: Pálfi Csabát, Gyapjas Istvánt, s engem is. 1969–71-ben már lezajlott a generációváltás a szokásos válsággal az együttesnél, ebből dr. Fekete Zoltán, az ELTE akkori táncosa vezeti ki a csoportot. 1976-ban bronz I.-re minősülnek. 1977-től Geiger Valéria az együttes vezetője. 1978-ban már ezüst II.-re minősülnek Nagykanizsán, 1980-ban arany III.-at szereznek, azóta is ezt őrzi. Időközben Árpi visszatér Siófokra, s ha betegen is, tanácsaival segíti a táncosokat.

Az együttes 1983. augusztus 20-án tartotta meg 20 éves jubileumát. Előtte halt meg Ár-

pád. A mindenkit megrendítő gyász után Orsovsky Istvánt kéri fel az együttes vezetésére. Azóta megszokott erélyével és biztos kézzel tartja jó színvonalon a siófoki csoportot. Vezetésével, de már korábban is a siófoki táncosok Lengyelországtól Törökorszáig, a Szovjetuniótól Franciaországig képviselik néptánc-kultúránkat.

A mostani jubileum gálaműsorán fellépett az együttes apraja-nagyja, s még egy lengyel vendégegyüttes is színesítette a műsort, melyet Orsovsky művészi munkája fémmjelzett. Örvendetes volt látni, ahogy a „rég”, 20–25 év előtti táncosok előadták Náfrádi Pántlikázóját. Azt láttam, hogy ezek a táncosok már hagyományörző ízzel, színnel táncoltak. Tehát már más stílusban. Ha egy együttes ennyire őrzi saját hagyományait, tagjai visszajárnak, nem lehetne-e ezt az „öreg” gárdát is működtetni? Táncolnák a régebbi számokat, vagy akár Molnár István Képeskönyvének egyes tételeit. Ilyen kettős profílija úgyszólván egyik együttesnek sem az országban.

Lehet, ha a gálaműsort Árpád végignézte volna, boldogan mondja: „Jól van gyerekek, nem dolgoztam hiába, csak így tovább!”

Vadasi Tibor

Levelek Stuttgartból

Az európai tánc történetben valamelyest járatos olvasónak Stuttgartról először az jut az eszébe, hogy itt dolgozott egykor a nagy balett-reformátor, Jean-George Noverre, s hogy a *Levelek a táncról* c. névezetes könyvét is a városban adták ki 1759-ben. Eszébe jut továbbá, hogy – immár két évszázad ugrással – az addig ismeretlen városi társulatot John Cranko alig egy évtized alatt felvirágoztatta úgy, hogy a *Stuttgarter Balett* ma is fogalom. Felidéződhet a helyben működő *Noverre Társaság* is, amely a korszerű táncművészet istápolását, előmozdítását tekinteli feladatának. A város nevéhez tehát akaratlan táncművészeti érdemek fűződnek, ám meghatározott műfajban és stílusban, a balett terrénján. Már ezért is érdeklődést keltethet, hogy a szerkesztőségünkhöz nemrég intézett levelek ezúttal a néptáncra, s még inkább a német-magyar tánckapcsolatokra hívják fel a figyelmet, és – mintha titkon Noverre szelleme is munkálkodna – egyben a jövő lehetőségeit, a továbblépés módjait firtatják. Jóleső tudat, hogy

ittthon gyakran feszítő, s nem is mindig nyíltan taglalt gondjainkból egy külföldi partner is felelősséget vállal.

Igaz, ami igaz, a levelek feladója, *Irene Hauk* szegről-végről igencsak magyar; mindenesetre az ötvenes-hatvanas években részt vett jó néhány hazai táncoktatóképző tanfolyamon és tíz évet táncolt a mosonmagyaróvári Gazdász együttesben. Házassága révén 1966-tól lett az NSZK állampolgára, s ezzel „a tánchoz való viszonyában” új fejezet kezdődött, hiszen a magyar táncművelés ápolásán túl most már a német néptánc kultuszát is magáénak kellett éreznie, s a két kultúra kapcsolatának erősítését.

GERLINGEN

...A szálak a Duna melletti Hartán szövődtek. Emlékezetes, hogy a község német nemzetiségi együttese – élén az elpusztíthatatlan szervező-

Megnyitó a gerlingeni iskola udvarán

„Hopp Marianna” – a táborban tanult német tánc bemutatója

készségű Wunsch László koreográfussal – már több, mint egy évtizede rendszeres nyári tábort rendez a magyar és német táncismeretek elmélyítésére, gyakran több falu táncosainak részvételével. Ide kaptak a stuttgartiak, s még inkább a közeli gerlingeniek meghívást, a jelek szerint messzeható következménnyel. Idézem Irene Hauk levelét.

„Először 1985-ben vettünk részt, és azóta egy pár táncos nem is tudja elképzelni, hogy ne menjen Magyarországra. Elsősorban német táncokkal kell foglalkoznunk, de hozzá kell fűzőnöm; csak a német táncokkal nem állna fenn a csoport ekkora létszámmal és sikerrel. A magyar táncok lendülete, ritmusa a csoportot összetartotta és továbbfejlesztette. Így elértük, hogy jelentős, nagyobb rendezvényeken mint magyar táncscsoport szerepelünk. Ebben köszönetet kell mondani a stuttgarti IBUSZ vezetőjének, Horváth úrnak, akivel jó kapcsolatot tudunk kialakítani. A csoport tagjai sajnos nem beszélnek magyarul, csak a szülők, de énekelni tudnak. A táncos-tábori kapcsolat többüket a magyar nyelv tanulásában is segítette.” És az idén megfordult a mozgás iránya, mert a gerlingeniek „a nyelvi nehézségek ellenére is felbátorodtak az ideai táncos tábor megrendezésére. A városi tanács, vezetők, szülők, barátok hozzásegítettek ahhoz, hogy minden rendelkezésre álljon”.

Kezében a júl. 3–9 között megrendezett

„XIV. TANZLAGER” programfüzetét. Már a fedőlapja tanulságos, mert szervezőként az LDU-t tünteti fel, vagyis a magyarországi származású németek szervezetét (Landsmannschaft der Deutschen aus Ungarn). Olvastán egyszerre lepi el az embert a büntudat és a büszkeség. Hiszen nyilvánvaló, hogy a Magyarországról 1946–48-ban erőszakkal kitelepített svábok szervezetéről van szó, melyet a politikai rövidlátás bizonyára még húsz évvel ezelőtt is gyanús képződménynek minősített volna. Holott éppen azt kell meglátni, mert ez a megindító, hogy a történelmi megpróbáltatáson túlvergődött emberek nem gyűlölettel tekintenek vissza, ellenben máig fontosnak tartják származásuk helyét, kultuszára egyesületet tartanak fehn.

Továbbblopzva a füzetet, kitűnik, hogy mintegy százhatvanen vettek részt a táborban Harta, Adony, Mezőfalva, Szalkszentmárton, Tata és természetesen a rendező Gerlingen táncosai közül, hogy elmélyítsék hagyományismeretüket, új táncokat tanuljanak. A jelek szerint ez a tanulás nem a „szakmai hajsza” jegyében zajlott le; főleg az esti táncházak szolgálták a gyarapodást. A nappalokat a tábor másik céljának, a megmutatkozásnak és kapcsolatteremtésnek szentelték, amibe a múzeumlátogatás és a stuttgarti városházán való tisztelgés ugyanúgy beletért, mint egy-egy félnapos részvétel egy zenei ünnepségen vagy sportrendezvényen. És per-

A hartai csoport a záróünnepségen

sze, a magyarországi csoportok közös előadást is tartottak a rendező város közönsége előtt.

Gondolom, ilyenkor azt szokás mondani, hogy a tábor „elérte a célját”. Hát persze! De hát ez egy kicsit már frázis, bármennyire igaz legyen. És különben is: az együttlét sikerét a jövő fogja igazolni a német és magyar táncosok tudásának színvonalával, s nem kevésbé abban, hogy a szorosabbra kötött kapcsolatok hogyan gyümölcsöznek egymás kultúrájának tovább megismerésében. Addig is megmarad azonban a bizonyosság, hogy egy német kisváros egyedülálló akciót szervezett a magyar és német táncművelés szolgálatára.

SZORONGÁSOK

Levélírónk nemcsak a táncbórról szóló híradásával, hanem – egy másik levelében – aggodalmaival is megtisztelte szerkesztőségünket. Soraiból itt-ott egy kis tájékozatlanság is érződik, még inkább azonban a jövő féltése, az a vágy, hogy néptáncművészeink közvetítésében együtteseink itthon és külföldön minél hatékonyabban érvényesüljenek. Érdeemes hát idézni, s kommentálni is tételszerűen felsorolt észrevételeit. Alapállása:

„...azt kell észrevennem, hogy a magyar táncoknál nem fejlődésre, hanem visszafejlődésre

került sor. Tudom, ez most keményen hangzik...” De:

1. „Az originál paraszttzene, tánc házi paraszttánc mind nagyon jó, de csak otthon, ahol a népdalokat ismerik és felismerik, mert sokszor az is nehéz. *Mindenki* egyszerre azt csinálja, mert az megy. Ez mind szép és jó, de nem egy külföldi sikerhez. Itt van az a bizonyos visszafejlődés.”

Akad itt egy kis füstölőgnivaló, hiszen az együttesek küldetését igazán nem lehet arra korlátozni, hogy csak azt énekeljék, táncolják, amit külföldön már ismernek. Tudjuk mi pontosan, hogy mit ismernek belőlünk külföldön? Miféle közhely-elvára rendezkedünk be? Úgy hiszem, együtteseinknek nagyon is feladata lehet, hogy az utóbbi húsz évben feltárt zene- és táncfolklórt megismertessék a világgal. Mert a világ halad, bár olykor csak döcögve. Bartók és Kodály gyűjtéseit, megújító zenei szellemiségét még a harmincas-negyvenes években sem akarta tudomásul venni a magyar úri társadalom, a külföldi meg épp a korábbi romantikus csárdásirodalom bűvöletében élt. Keményebb példa: az Állami Népi Együttes alakulása idején, 1950/51-ben a zenekar több muzsikusa ki-köpött(!), amikor először hallgatta Lajtha László széki zenekari felvételeit, annyira idegennek és lebecsülendőnek tartotta. Más kérdés, hogy Gulyás László áttételében ez a Széki muzsika csakhamar a zenekar emblématisztikus műve lett,

Mezőségi táncok a Vidróczki együttes előadásában (Magyarossy felv.)

nehezen felülmúlható előadásszámmal. S újabb kérdés, hogy ezt a zenét meg kellett ismertetni, el kellett fogadtatni azzal a külföldi közönséggel, amely magyar muzsika címén korábban esetleg csak Brahms Magyar táncaiig jutott el. Még keményebb példa a dőcögős haladásra, de arra is, hogy a közhely-elvárás kiszolgálása keserű gyümölcsöt hozhat: a Magyarországon vendégszereplő külföldi együttesek „magyarkodó” demonstrációja, immár a hetvenes évekből. Közvetítő és idegenforgalmi szerveink, melyeket nem mindig áldott meg a sors *alapvető* zenei pallérozottsággal, a kedveskedni kívánó külföldi csoportoknak ugyanis rendszerint az „Az a szép, az a szép, akinek a szeme kék” betanulását ajánlották. Így aztán a Budai Parkszínpadon és más helyeken ezt harsogták a lengyel, sőt afrikai és dél-amerikai táncosok, miközben a hivatalos vélekedésben az a büszke tévhit uralkodott, hogy „Bartók és Kodály országa vagyunk”. (Érdekes, a vietnámi és észak-koreai együtteseket sosem érthette szemrehányás. Ők vették a fáradságot.) Summa-summárum: van

elmaradás itthon is, külföldön is, van hát együtteseinknek küldetésük a helyesebb, árnyaltabb kulturális kép közvetítésében.

2. „A táncsoportok műsorának 50%-a román, illetve erdélyi táncokból áll, mert ez megy, ez van, és ezt kell csinálni. – Minősítő felvételeket láttam. Ha nekem nem mondják, hogy az a 20 vagy 30 perc öt tánc volt, én nem vettem volna észre, pedig igazán most is foglalkozom az anyagokkal.”

Na, itt sok minden összetorlódik. Először is ismerjük el, hogy az utóbbi 15–20 évben valóban sok együttesünkél kialakult az erdélyi táncok túlsúlya vagy ötven százalékos aránya. A jelenségre ugyanúgy böven vannak tanúk, mint ahogy arra is, hogy a különböző találkozók, fesztiválok alkalmával nem egy intő szó elhangzott, éppen emiatt. – Megpróbálok rövidre fogni a helyzethez vezető okokat:

Mindenekelőtt tudnivaló, bár nem mindenki ismeri be, hogy a hatvanas évek végére némi-képp kimerült az a táncfolklorisztikai bázis, amelyre az együttesek támaszkodhattak volna

kívánatos megújulásukban. Nem állítom, hogy a kutatás szempontjából ekkor már minden le volt tarolva – hiszen Pesovár Ferenc még a hetvenes években is érdembeli felfedezéseket tett Fejér megyében –, mégsem túlzás, hogy pl. a leggazdagabb méhkeréki vagy szatmári táncokat erre az időszakra szinte már „agyonfilmeltük”. Ilyen körülmények között természetes, hogy elragadta a kutatókat, de a koreográfusokat és táncosokat is az erdélyi táncanyag gazdagsága és bősége. S itt elsősorban a táncost és nézőt egyaránt felizgató *formagazdagságot* hangsúlyozom, amely előbb a kalotaszegi, majd a széki, mezőségi, gyimesi, s az újonnan megismert székelyföldi táncfolklórból tárult fel. Ez a burjánzó változatosság ha nem is mindig, de gyakran *önmagában* is teljes értékű élményt nyújthatott a színpadon, míg a szerényebb lépésvilágú alföldi vagy dunántúli táncok – véleményem szerint – csak kevésbé állhatják meg hathatósan a helyét a koreográfus beleérzése és értelmezése, formálási segítőereje nélkül. (Ihletett és avatott koreográfiára gondolok természetesen, nem ipari „kiszerelesre”.) Ámde mindegy, a frissen megismert kincsek mohó elsajátítása nyomán – s ezt a boldogító, tanuló mohóságot kár lenne kárkoztatni – valóban felbillent egy kicsit a mérleg, s valószínűleg még egy kis idő kell, hogy helyreálljon az egyensúly együtteseink „nemzeti repertoárjában”.

Amiatt nem érzek aggodnivalót, inkább elégtételt, hogy együtteseink román táncokat is járnak. Az erdélyi együttélés folytán gyakran ugyanazt a táncot egyszer román, máskor magyar névvel illetik, de ettől még mindkét fél ugyanúgy járhatja és járja is. A magyarországi táncosok pedig felfedezik bennük a tánc szépségét és örömet, embert próbáló feladatát, s nekirugaszkodnak elsajátításuknak. Nem lesznek tőle magyartalanabbak, legfeljebb internacionalistábbak, s közben jól tudják, hogy a sokat emlegetett magyar nemzeti identitást nem ezek a táncok, hanem a bulldózerek fenyegetik.

3. „Hol van a koreográfia? Kílóra megy a csapás, míg ereje van a táncosnak, – minden színpadi mozgás nélkül. Ahogy hallok, a táncok koreográfiájáért egy-egy táncsoport óriási összegeket fizet. Egy perc 1.000 Ft. Például nyolcperces tánc, ebből három perc énekes bevonulás és kivonulás, a többi egyhelyben. Miért fizetnek?”

Kedves Irene Hauk! (Majdnem azt írtam: Kedves Irén!) Maga talán illedelemből nem feszegette a köztudomású és kinos ténnyt: Magyarországon jelenleg infláció uralkodik. Vagyis a megjelölt összeg úgy négy-öt évvel ezelőtt volt érvényes. Én már három éve a másfélsze-

resét is hallottam, s lassan már rettegek a legfrissebb információktól. De hát sem Magát, sem engem nem önmagában az összeg bősztít, hanem megszolgált vagy megszolgáltatlan volta. Megjegyzését tehát telitalálatnak minősítem. Egyéb megfigyeléseit is figyelembe véve azonban úgy látom, hogy közösen szorongunk egy *devalvációs folyamat* jelenségei és alig megjósolható következményei fölött. Mert egyrészt igenis fennáll, hogy többeknél az eredeti néptánc, „az autentikus forrás” nem egyszerűen a tisztess megélhetés, hanem az egyre nyíltabb biznisszelés alapja, egészen a gátlástalanságig, megcsúfolva ezzel a folklórt, esztétikát, tisztességes üzletvitelt, de az újat örömmel váró, ámde nem mindig tökéletű táncosok hitét is. Másrészt ott válik súlyossá a dolog – „kílóra megy a csapás” –, hogy a folyamat az igénybeli mércék aladáásával párosul, s emiatt az egyik tojás valóban olyan, mint a másik. Jómagam – engedjék meg ennyi személyes vallomás – holtig alföldinek vallom magam, de az utóbbi öt év tapasztalata, legkevesebb 30–40 táncának megtekintése nyomán lassan kilel a hideg, ha meghallom, hogy „Délalföldi táncok” következnek. Kilel, hiába imádom váltig a kamaszkoromtól belémivódott dallamokat, későbbi kutatóutaimból oly kedves táncolási módokat, ha semmi fantáziát nem látok a színpadon, holott a táncosok majd megszakadnak lelkesedésükben. Szomorkodom értük, mert valami anyanyelvvel indokolt üzletelés áldozatai. És most ne törődjünk azzal, hogy táncszínház ürügyén milyen cseles és egyre üresebb biznisszelés zajlik, mert ez külön nagy téma; most az a fontos, hogy a táncfolklór primitív reprodukciója – az *igazi szellemi hozzátétel nélkül* – hová vezethet akár itthon, akár külképviseletünkben. A kérdés – „Hol a koreográfia?!” – sajnos drámaibb, mint írója gondolná. Szembe kell néznünk az áporodás veszélyével, miközben önérdékből többek magasztos célokat hangoztatnak.

4. „Hol vannak a lemezek?” – kérdi végül Irene Hauk, s bevallom, a hanglemez már nem az én asztalom. Tehát csupán rögzíthetem igényét a külföldön kapható népzenei hanglemezek iránt.

...A két stuttgarteri levél látszólag praktikus belső ügyeket firtat. Ne áltassuk azonban magunkat: a kérdésfeltevések tánc kultúránk haladásának és képviseletének, *színpadon kívüli képviseletének* módját érintik, vagyis, hogy hogyan vehetnének igazán büszkén részt értékeinkkel Európa kultúrájában. Hol és mikor beszélhetnénk erről, mély belátással és meaculpával, s végtére nem lehajtott fővel?

Maácz László

TÁNC A KASTÉLYBAN. Mint az NDK színházi lapja, a Theater der Zeit hírül adja, a gyönyörű potsdami kastélyok és parkok környezetében az idén nyáron ismét megrendezték a „Sanssouci Ünnepi Parkjátékokat”, s ennek keretében az *Eltáncolt kincsek* sorozatot már a 11. alkalommal vitték a közönség elé. A potsdami kastélyszínházban rendezett esteket ezúttal spanyol flamenco-táncokból, továbbá a Bolsoj szólistáinak számaiból állították össze, de természetesen felléptek a berlini Komische Oper és Staatsoper vezető táncosai is.

Táncterápia

A *Budapesti Műszaki Egyetem* Közművelődési Titkársága aug. 6–18. között negyed-szer hirdette meg *nemzetközi tánckurzusát*. A közel száznyolcvan hazai és külföldi érdeklődő az idén hét tanfolyam közül választhatott. A legtöbben a musical/show, illetve a dzsessztánc kurzusra jelentkeztek. Ez utóbbin ismét a kedvenc mester, az angliai Peter Darby oktatta a növendékeket, míg a musical hasonlóan dzsesszes mozgáselemeit az osztrák Bettina Soriat mester-nőtől tanulhatták a résztvevők. A hazánkban már többször járt Emi Hatano a japán buto-tánc-család ismertette meg tanítványait, a francia Carla Foris pedig táncterápia óráin a „tudatalatti mozdulatok felszabadításán” fáradozott. Az olasz Enzo Maria Caserta a bohóc-dramaturgia mesterfogásait tanította az érdeklődőknek, az USA-ból jött Jean Sabatine – David Hodge pedagógus-művész házaspár pedig mozgásszínészetet oktatott. A magyar néptánc for-

ma-világába Csatai László vezette be növendékeit, akikhez még némelyik tanfolyamveze-tő is csatlakozott. A kéthetes tanfolyam záróaktusaként a ta-nárok és tanítványok esti be-

mutatót tartottak, amelyet a szép számú közönség igen nagy tetszéssel fogadott. Ma-gyarossy Zoltán felvételei a kurzusok műhelymunkájába adnak bepillantást. – Sz. E. –

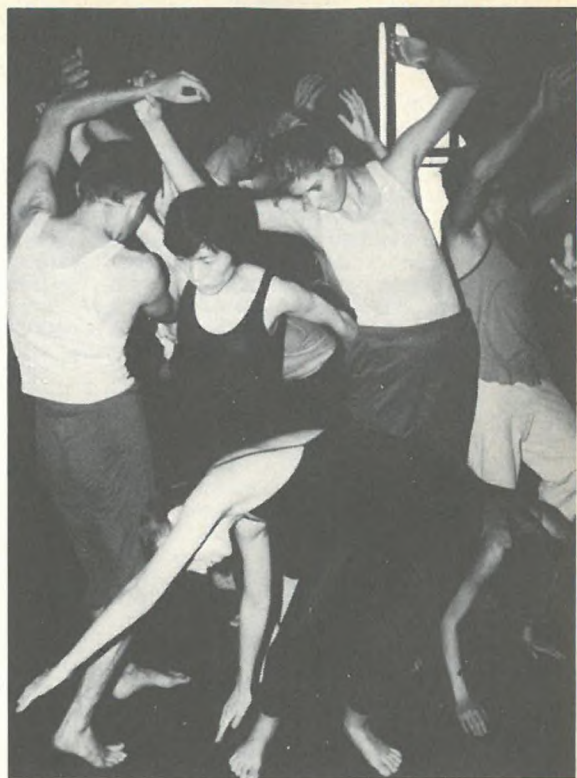
Bohóc tanítványok

Bettina Soriat
musical óráján

Buto-tánc

Peter Darby bemelegítést tart

KOREOGRAFIAI VERSENYEK. Az elmúlt évadban *Bostonban* lezajlott az a Bostoni Nemzetközi Koreográfiai Verseny, amelyet korunk technikájához alkalmazkodva rendeztek meg: a jelentkezőknek videokazettán kellett beküldeniük koreográfiai pályázatukat. A kétszáz kazetta felülbírálatát három tagú zsűri látta el, a koppenhágai Frank Andersen, a magyaros nevű Ian Horvath (a José Limón DC igazgatója), és „réggi ismerősünk”: Judith Jamison. A nyertes műveket a Boston Ballet átveszi a repertoárjára. – *Torinóban* megrendezték az I. Nemzetközi Modern Dzsessztánc Versenyt. A zsűri, melyben Matt Mattox elnököl, tizennégy olasz és francia együttes új produkcióit szemlélte meg.

Ismét Palucca-iskola. A híres drezdaei intézmény jún. 26-tól júl. 8-ig rendezte meg hagyományos nemzetközi nyári tanfolyamát, ezúttal a 39. alkalommal! A 170 résztvevő 22 országot képviselt, s a szocialista államok mellett az NSZK, Franciaország, Anglia, sőt Peru, Mexikó, Irán és Tunézia is elküldte a továbbképzésre növendékeit. A szokásos klasszikus balett, modern és dzsessztánc, valamint folklór-oktatás mellett ezúttal a kínai táncfolklór is szerepelt a tárgyak között.

Megjelent... Korábban már jeleztük olvasóinknak, hogy a Magyar Táncsport Szövetség önálló lap kiadását tervezi. Aztán – annyi elhamvadt táncos remény után ez szinte hihetetlen! – szeptember másodikán már kézbe vehettük a SPORTTÁNC HÍRADÓ első, 1988. szeptemberi számát, amely összegezi az év versenyeredményeit, előrejelzést ad a jövő márciusig várható versenyekről, s máris vitát nyit a társastánc-bajnokságok függő kérdéseiről. Gratulálunk a kezdethez, s lankadatlan folytatást kívánunk! – Az érdeklődők kedvéért itt megismételjük, hogy a havonta és belső terjesztéssel megjelenő Híradót vagy a szerkesztőségnél vásárolhatják, illetve rendelhetik meg (Magyar Táncsport Szövetség, 1114. Bp. Bartók Béla u. 57. fsz. 4., Szalay Attila szerkesztő), vagy pedig a kiadó és terjesztő Delfin Táncsport Klubnál postautalványon (az előbbivel azonos postacímen), illetve átutalással is OTP 218-98426 Delfin TSK 2602-2 csekk számlaszámon. Az előfizetés módjáról az említett cím 857-629 telefonszámán is felvilágosítást kaphatnak.

A „*glasznoszty*” jegyében új együttműködés született az elmúlt évadban: az American Balett Theatre és a Metropolitan Opera az elmúlt évben meghívta a leningrádi Kirov két szolisztáját amerikai fellépésre. Altinaj Szilimuratova és Faruk Ruzimatov a *Badjádér*-nak abban a változatában lépett fel, amelyet az egykori leningrádi balerina, Natalia Makarova állított színpadra.

KITÜNTETÉSEK FRANCIAORSZÁGBAN. A francia táncművészeti élet két közismert személyisége, Zizi Jeanmaire és Roland Petit „A Becsületrend Tiszte” kitüntetést vette át Francois Leotard kulturális minisztertől. Yvette Chauviré-nek viszont az Élysee palotában Mitterand államelnök adta át „A Becsületrend Parancsnoka” kitüntetést. Ő az első francia balerina, aki ilyen magas elismerésben részesült.

HÍREK AZ NDK-ból. Olvasóink emlékezhetnek Sigrund Kirstein cikkeiből, hogy Berlin táncéletében milyen fontos szerepet tölt be A tánc órája rendezvénysorozat, hiszen a legváltozatosabb vendégjátékoknak, újító koreográfiáknak ad bemutató fórumot. Nos, a nyáron a „Harminckilencedik óra” ismét meglepetéssel szolgált. Halle színházának balettegyüttese ugyanis *Noverre* librettója nyomán mutatott be két darabot Berlinben. A „Heraklész halála”, valamint a „Médeia és Jason” koreográfiáját Eva Winkler és Helmut Neumann készítette. – Ugyancsak berlini hír, hogy a *Staatsoper* balettegyüttese önálló programmal szerepelt a finnországi Kuopio zenei és táncfesztiválján, a társulat szolisztája, Oliver Matz pedig a New York-i Metropolitanban is fellépett, a Don Quijote főszerepében. Mint emlékeztet, Minkus zenéjére a balettnek ezt a változatát M. Barisnyikov állította színpadra.

Molnár István születésének 80. évfordulóján ünnepélyes megemlékezést és koszorúzást tartottak szeptember 17-én a Farkasréti temetőben. Az egykori tanítványok, a Csokonai, a Ruggyantagyári és a SZOT együttes tagjai mellett jelen voltak a Budapest Táncgyűttes régi és mai tagjai, valamint a hivatásos együttesek képviselői is. Vásárhelyi László emlékező szavai után Vadasi Tibor furulyázott a mester kedvenc dalaiból.

FREDERICK ASHTON

Elhunyt Sir Frederick Ashton, az angol nemzeti balettművészetet jószerivel a semmiből megteremtő triász férfitagja. Így ma már csak a néhai Marie Rambert harcostársa, s egyben riválisa, Ninette de Valois él abból a nagy generációból, amelyik néhány évtizednyi szívós és céltudatos munkával megalapozta és felvirágoztatta a brit balettleletet.

Rambert és Valois gyermekkorától a legkülönfélébb táncképzésbe nőtt bele, pályája egy-egy szakaszában pedig a Gyagilev együttesben szívta magába az inspirációkat. Eközben Ashtonra a messiás Peruban élő diplomata-családtól elvárható karrier várt. Am a poétikus Anna Pavlova és társulata 1917-ben – Ashton ekkor épp 13 éves – Limában turnézik, s ez egyszerre eldönti az ifjú sorsát: „Végem volt, ahogy megláttam őt a színpadon – emlékszik az élményre. – Beoltott a méreggel, és attól az estétől kezdve táncolni akartam.” Igen ám, de hol az az iskola és az a mester, akinél az elszánt fiatalember képezhetné magát? Egyelőre sehol. Gyűlnek viszont az újabb táncélmények a később már Londonban tanuló diák életében. 1921-ben Isadora Duncant látja táncolni, aztán Loie Fuller és Gyagilev együttesét, majd a Svéd Balett fellépésein ámul. Közben elvégzi iskoláit, és – kereskedelmi levelező lesz. Keresetéből aztán végre az első táncórákra is futja. Igaz, csak heti egyetlen alkalommal, de nem kisebb mesterhez jár, mint a Londonban épp letelepedő Massine-hoz. A fiatalembert azonban édesanyja egyszerűen eltiltja a táncóráktól.

Lelki összeroppanás és szerencsés fordulat következik. Bátyja anyagi segítsége révén ott hagyhatja állását, és naponta járhat baletttórákra. Massine – akitől, mint később visszaemlékszik rá, elsősorban a stílus fontosságát és a port de bras-k szépségét tanulta meg – 1924-ben Párizsba szerződik, de azért gondoskodik tanítványáról: Marie Rambert stúdiójába küldi. A Rambert növendék könnyen és sokszor bejut a Gyagilev együttes londoni előadásaira, amelyeken már az újabb repertoárt, Massine, Balanchine, Nijinska műveit láthatja. Legbelül azonban – emlékszik vissza – hű marad Pavlovához, azaz a tradicionálisabb, klasszikus stílushoz és szemlélethez.

Rambert azonban nem csupán tanulni-okulni viszi el az előadásokra növendékeit, hanem megpróbálja be is juttatni őket Gyagilev együttesébe. Ashtont az első sorba állítja, amikor Gyagilev eljön a stúdióba megtekinteni a gyakorlatokat. A nagy impresszárió azonban nem figyel sem ekkor, sem később a fiatalemberre, akinek pályájából így a „Gyagilev-periódus” örökre kimarad. Viszont mégiscsak együttesben – s nem az ekkoriban nyilvánosan még alig fellépő stúdióban – válik valódi profivá, méghozzá Bronislava Nijinska keze alatt, akihez 5 font kölcsönpénzből utazik át Párizsba.

Nijinska épp az egyéni utat járó szép Ida Rubinstein mellé szerződötteti a „körítést”, így Ashton az ő együttesében kap kartáncosi szerződést. Bizonyára nem érdemes összevetni ezt a társulatot a magasabb színvonalú Gyagilev együttesrel. A fiatal művésznek mégis rendkívül fontos lett ez az év, mert a reggel 8-tól éjjel 11-ig tartó szinte állandó táncolás, a rengeteg próba és az európai turné táncossá érlelte, míg korábban csak alkalmilag, matinékon és revükben léphetett fel. És persze mégiscsak Nijinska és Massine-balettekben táncolt, sőt Nijinska alkotói módszerét is megtapasztalhatta.

Egy év múlva, 1929-ben és huszonöt évesen visszatér Rambert-hez, akinek növendékei ekkoriban már Karsavinával – „m.v.”! – adnak „igazi” szezonokat. Közben fellép Anton Dolin társulatával is, és dolgozik Alicia Markovával. Am ekkor már nem csupán partner vagy a piru-

*Egy divatos tragédia, avagy a vörös ollók:
Rambert és Ashton, 1926.*

ettekben és tour en l'air-ekben gyenge, de a batteriekben kiváló kartáncos, hanem koreográfus is. Hiszen eddigre Ashton nevéhez fűződik az első kortárs angol balett, vagyis *A Tragedy of Fashion, or The Scarlet Scissors* (Egy divatos tragédia, avagy a vörös ollók) komponálása. A kortársak emlékei szerint Rambert férje, Ashley Dukes olvasgatta Madame de Sévigné „Levelei”-t, s úgy találta, hogy Vatel főszakács tragikomikus története – azért lett öngyilkos, mert a halat későn szolgálták fel XIV. Lajos egyik díszes vacsoráján – kiváló balett-téma lehetne. Többszöri átformálás, megbeszélés után az ötletből egy szabó története lett, aki az alcímben jelölt „skarlát ollóval” követ el öngyilkosságot. Kézenfekvőnek tűnt, hogy a szabót Rambert egyetlen fiúövendéke táncolja majd Francis James koreográfiájában. Ám Ashton a figura kész mozgásanyagával lépett a próbaterembe, s „Rambert azonnal megértette, mit lát. Neked kell megcsinálni a balettet! – kiáltotta a megzavarodott táncosnak, aki persze szabadkozott, hogy ő nem, ez lehetetlen, ő semmi jót nem tudna kihozni az ilyesből. De Rambert nem adta fel, addig erősködött, míg Ashton vonakodva ráállt... Rögtön feltűnt igazi koreográfusi gondolkodása, mert mindent gesztusokban és mozdulatokban képzelt el”. (Mary Clarke: *A Mercury táncosai, A Balett Rambert története.*)

Rambert tehát koreográfust avatott, s ezt a premieren Valois gratulációja is megerősítette. Ezzel új távlatok, a saját *nemzeti repertoár* táv-

Tangó M. Fonteyn és Ashton előadásában (1941.)

Szimfonikus variációk

latai nyíltak meg táncosai és leendő együttese előtt.

A korai balettek közül még egyet érdemes megemlíteni, a stilizált, régi francia táncokból álló *Capriol Suite*-et, mert ez – mint a koreográfus visszaemlékszik rá –, nagyon megtetszett Anna Pavlovának. Ashton erről értesülve bekapogtat álmai légies táncosnőjéhez, hogy személyesen is hallja a véleményét. Sőt, nagy merészen meg is hívja a stúdióba a világhírű balettrínát, aki elfogadja a meghívást, és szerződést ígér. Pavlova halála miatt azonban ebből az ígéretből már nem lehetett szerződés.

Ashton Coppélius szerepében

előadást tekinthettek meg.) A még csak születő balettéletem elemzéseivel és információkkal támogató szaklap – a *Dancing Times* – és a programokat előszóval bevezető szakemberek folyamatosan tudatosították a nézőkben, hogy mindnyájan egy előzmény nélküli nemzeti művészet születésénél asszisztálhatnak. Ideális történelmi pillanat egy kezdő koreográfusnak!

Ashton élt is a lehetőséggel – mindenütt komponált, ahol csak alkalma nyílt: Rambertnél és Valois-nál, revükben és filmekben. Amolyan ketős életet élt: emitt, a Ballet Clubban, a Camargo Society-nél és a Vic Wellsnél „szerelemből”,

Helpmann, Fonteyn és Ashton a *Hamupipőke* jelenetében (1965.)

Az időközben elhunyt Gyagilev utáni űr betöltésére már 1929 októberében a *nemzeti balett* létrehozásának gondjai foglalkoztatták Ashton baráti körét. Így született meg a *Camargo Társaság*, amelynél ott bábáskodott Lydia Lopokova, Arnold Haskell, Margaret Craske, természetesen Rambert és Valois, Ashton és Dolin, sőt Karsavina és Asztafjeva is – azaz táncos és koreográfus, pedagógus és kritikus, hogy hátteret, értő és pártoló közönséget teremtsenek a kialakítandó *nemzeti balettnek*. (A Társaság tagjai évi 1–4 guinea tagdíj ellenében évi négy

„komolyan” alkot, amott üzleti megfontolásból, azaz a megélhetésért. Meg persze a nagyobb népszerűség, az ismertség sem ártott. – A művészi és kommersziális vállalkozások távolságára álljon itt egyetlen példa: Ashtonnak Rambert 1 fontot tudott adni egy perc megkoreografálásáért. A Cochran-revünél ugyanő nagy bátran 50 fontot kért percenként. Kinevették, nem túlzott merészsége, hanem szerénysege miatt, ők ugyanis 100 fontot gondoltak és adtak!

A koreográfus már ekkor kap felkérést Amerikából is, s miután sikere van, megfordul a fejé-

Ashton az Oxfordi Egyetem doktori diplomájával 1976-ban

ben, hogy talán ott marad. Tanácsot kér egy tánckritikustól, aki felismerve Ashton tehetségét a klasszikus balett újáformálásában, figyelmezteti: az USA-ban még – 1933-ban – nincs igazi talaja a klasszikus balettnak.

Otthon viszont, közelebről a *Vic Wells Ballet*-nél Valois pontosan egy klasszikus elkötelezettségű koreográfust keres az eltávozott *Tudor* helyére, így Ashtont hívja meg az állandó koreográfus posztjára. S ekkoriban Valois még egy nagy tervet dédelget, hiszen *Tudor* távozása mellett még egy veszteség érte: az angol balett első nagy klasszikus balerinája, Alicia Markova Dolinnal épp önálló társulatot alapított. Valois pedig a 16 éves Margot *Fonteyn*-ből akar vezető szolistát nevelni! Ashton így 1935-től Valois társulatában *Fonteyn*-nek kezd komponálni, s ma már tudjuk, hogy egy életre szóló inspirációt nyertek egymás tehetségétől, személyiségétől.

Ashtonnak egyébként is fő koreográfusi erőssége, hogy táncosokban gondolkodott, az előadók egyéni adottságait nagyszerűen bontotta ki.

Táncosai azt mesélik, hogy soha nem kidolgozott lépéseket, kombinációkat hozott a próbatekembe, inkább tőlük várta, hogy mutassanak „valamit”, amiből aztán ő válogatott, s kidolgozta, átformálta az ötleteket. Közben főként egy dologra hívta fel a figyelmüket: a zenére! (Nem úgy, mint mondjuk *Tudor*, aki könyveket olvastott, „leckét” íratott táncosaival az alakított hősök életéről, jelleméről.) Igen, a zenét tartotta a balett legfontosabb elemének.

Altalában óvakodott a narratívástól, bár hatalmas életművében nem egy cselekményes balett is helyet kapott. Közülük az utolérhetetlen kedvességű és humorú 1960-as *A rosszul őrzött lány* éppúgy ismerős lehet számunkra, mint a *Royal Ballet*től látott 1976-os *Egy hónap falun*, vagy a tévében sugárzott *Beatrix Potter* meséi című film, 1970-ből. Am *Ashton* a divertissement-oknak és a szimfonikus baletteknek is mesterévé vált. Elég felidézni korai periódusából a korcsolyázás könnyedségét és a jégen csúszkálás humorát táncokba költő *Les patineurs*-t, vagy a háborús évekből a jó és a gonosz küzdelmét egyáltalán nem irodalmias eszközökkel kivetítő *The Wanderer*, amely *Massine* szimfonizmusára emlékeztet. Folytathatjuk a háború utánról a világ újjászületését ünneplő *Symphonic Variations*-nal, amely – a teljes európai táncirodalmat színpadról is ismerő kritikusok értékelése szerint – *Fokin* „*Les Sylphides*”-jének és *Balanchine* – *Apolló*”-jának méltó társa.

A Szimfonikus variációk utáni évekből egy romantikus emlékeket ébresztő, de a zenei struktúra által fegyelmezett formájú balett, a *Valses nobles et sentimentales* emelkedik ki, és a *Petipa* emlékének hódoló *Scènes de ballet*, amelyet *Ashton* olyan geometrikus formákban komponált, hogy a koreográfia bármilyen szög-ből nézve élvezhető legyen.

Az angol balettélet egy újabb fordulója is *Ashton* nevéhez kötődik: ugyanis ő komponálja az első, estét betöltő koreográfiát. Ez a *Hamupipőke*, amelyben a rá jellemző módon líra és humor, patetizmus és paródia keveredik. Ráadásul a két *Gonosz* nővér alakját férfiakra komponálja, s ezzel nagyszerű alkalmat teremt a komédiázásra *Robert Helpmann* mellett sokáig önmagának is.

Otthon és idegen társulatoknál is számos nagybalett és egyfelvonásos jelzi bontakozó nemzetközi koreográfus-karrierjét. Az pedig egyenesen törvénytiszt, hogy az időközben „királyi”, azaz nemzeti státust nyert együttes éléről visszavonuló *Valois*-t a *Royal Ballet* balettigazgatói székeben *Ashton* követi. Az 1963 és 1970 közötti években olyan úton irányította tovább az együttest, amilyennek fiatalkori vágyaiban társaisal az önálló angol balettművészet útját elképzelte.

Igazgatása idején az angol alkotóművészek otthona volt az együttes, s technikai színvonala olyan csúcson ért el, hogy a társulat a világszök közé emelkedett. A repertoáron a nemzeti művek mellett a 19. és 20. századi klasszikusok is szerepeltek, szimfonikus és drámai balettek, ősbemutatók és felújítások. Ebben a periódusban ő is két maradandó művet alkotott: *Shakespeare* születésének 400. évfordulójára a *Szent-*

ivánéji álom egyfelvonásos balettváltozatát *Az álom* címmel, majd a személyiségéhez oly közel álló Csehov atmoszféráját táncban megfogalmazó *Enigma Variations*-t.

Pályája végéhez közeledve Ashton műzsája, Margot Fonteyn még egy utolsó ajándékot kapott a koreográfustól, aki Fonteyn és az időközben berobbant Rudolf Nurejev számára komponálja a *Marguerite és Armand* című baletet. A nyugdíjba vonult balettigazgatót később is főként az előadóművészek ösztönözték a komponálásra. Így készül Isadora Duncan emlékére és Lynn Seymour számára az *Öt keringő Isadora Duncan stílusában*, majd az új csillagnak, Mihail Barisnyikovnak a *Rapszódia*.

A visszavonult Ashtont egyre kevésbé érdeklí a modern világ. Pályája vége felé úgy vallja, hogy a balett elsősorban lehetőség a táncolásra, s neki ebben a minőségben a legfontosabb.

Ez az alapvetően nem újító típusú alkotóművész, aki mégis valami új megteremtésében vállalt vezető szerepet, s aki a hagyományokon belül is alkotott nem egy időtálló művet, mint-

egy tíz évvel ezelőtt így foglalta össze ars poeticáját: „A koreográfia az én egész életem, a létezésem, az ok, amiért egyáltalán élek. Egész szeretetemet, összes gondjaimat és életem minden elemét beleviszem a műveimbe. Számomra a koreográfiák valóságosabbak, mint saját valós életem. El sem tudom képzelni az életemet úgy, hogy ne koreografálhassak.” (David Vaughan: Frederick Ashton és balettei).

Az élete utolsó pillanatáig megbecsült és tisztelt Ashton – mert a tudatos felépített angol nemzeti balett erejéhez a megbecsülés is hozzártozik! – utolsó premierjét, a *Varii Capricci* bemutatóját 1983-ban, 79 éves korában tartották meg. Azóta „csak” élt és többé nem koreografált, 1988 augusztusában pedig örökre lehunyta a szemét. Immár soha nem járhatta el a csodált Pavlova előtt az ő emlékére készült *Pavlova Gavotte*-ből híressé vált „Fred-step”-et: posé en arabesque, coupé dessous, kis developpé á la seconde, pas de bourrée dessous, pas de chat...

Fuchs Livia

BALETTKRITIKA A SZOVJETUNIÓBAN

Orosz lap társunk, a Szovjetszkij Balet szerkesztősége kerekasztal-beszélgetést szervezett a közelmúltban a szovjet balettkritika problémáiról és időszakos feladatairól.

Kritika és sajtó, kritikus és néző, megmértetés és megvalósítás – ezek voltak a több, mint harminc táncszakíró érintő tanácskozás főbb kérdései. A résztvevők nem kerültek meg a kényesebb témákat sem. Miért avított a mai szovjet balettkritika? Milyen helyzetet „élvez” a kritikát író szakember? A forró percek hozó ötórás vitából a Szovjetszkij Balet augusztusban megjelent 4. száma alapján idézünk néhány gondolatot.

A lap főszerkesztője, R. Szturcskova bevezetőjében elmondta, hogy az ország balett-együtteseiben kivétel nélkül érdekütközések és személyi konfliktusok nehezítik a munkát. A „hivatásos” balettkritika egyik legfontosabb feladata,

hogy segítsen a konfliktusok föloldásában. Szturcskova hangsúlyozta: ez a feladat elsősorban azokra vár, akik hivatásszerűen írnak balettkritikát. Gyakran előfordul azonban, hogy olyan emberek is tollhoz nyúlnak, akik nem eléggé ismerik a balettszínházat. És mit ér a kritikus jószándék, ha tulajdonosa még csak nem is konyít a műelemzéshez? Több analízis jellegű írás kellene, de ezek bizony ritkák. Alkotó és kritikus párbeszédének azonos nyelven kell folynia, a magas szakmai színvonalú elemzés nyelvén.

V. Vanszlov professzor, a Szovjet Művészeti Akadémia tagja, a művészettörténet doktora úgy vélekedett, hogy a kritika gyakran túl finom, mondhatni bökölő hangokat peng. Ez nagyon egyszerű és kényelmes, mert a kritikusnak nem kell az elemzéssel fáradoznia. Szép szavak köntösében a pozitívumokat kiemelni hálás fel-

adat, senki nem neheztelhet érte. A másik hiba ennek az ellenkezője, amikor a kritikus túl kemény hangot üt meg, csak a negatívumokat látja és jobbra-balra vagdalkozik. Aki így ír, az erőtlén. A kritikus nemcsak szakmai szemmel, hanem magánemberként is nézi az előadást. Benyomásai abban különböznek másokétól, hogy szakmai ismeretei révén helyesen értékelheti impresszióit, „átlát” rajtuk, mint valami üvegen. A kritikus nem érheti be csupán érzelmi benyomásokkal, véleményét mindig alá kell támasztania tényekkel és racionalitással.

Mit tehetünk a balettkritika magasabb színvonaláért? – kérdezte Vanszlov professzor. Válaszában rávilágított, hogy a különböző szemináriumok és kerekasztal-beszélgetések hasznosak ugyan, ám kevésnek bizonyulnak, mert a Szovjetunióban nincs tervszerű fő-

iskolai szintű képzés a fiatal kritikusjelöltek számára.

N. Csernova, az Összorosországi Művészettudományi Intézet munkatársa rövid felszólalásában elmondta korábbi sikertelen kezdeményezését. „Évekkel ezelőtt V. Uralszkaja balettkritikussal együtt megpróbálkoztunk az újságírói karon speciális kollégiumot indítani a balett történetéről. A kollégium érdeklődés hiányában nem indult el. Kevesen jöttek, mert a diákok úgy vélték, cikkeikkel lehetetlen lesz betörniük a balettkritika zárt területére. A Színművészeti Főiskolán is egyre csökken a balett-történeti speciálkollégiumon résztvevők száma. Ez a mi igazi problémánk: kihalt az érdeklődés a balettkritika iránt.”

A. Szokolov-Kaminszkij, a leningrádi Színház-, Zene- és Filmművészeti Intézet tudományos főmunkatársa a balettkritikus hálátlan munkájáról beszélt. A véleményalkotónak se tisztelete, se joga nincs, és ha esetleg egyéni álláspontra helyezkedne, nem tudna publikálni. Ne kelljen a kritikának a szakértő szerepét betöltenie a hivatalok és a vezető koreográfusok árnyékában! Sajnos, eléggé bizonyosak lehetünk abban, ha valamely kritikusról cikket kérünk, az annyit jelent, mintha magának a koreográfusnak nyújtánánk a tollat... Hatalmas erkölcsi problémák jelentkeznek: hogyan tudnak becsületesen létezni a kritikusok ilyen helyzetben...?

„Miért vagyok elégedetlen a Szovjetszkij Balet anyagával?” – folytatta hozzászólását A. Szokolov-Kaminszkij. „Fontos lenne, hogy minden számban találjak legalább egy olyan cikket, melyet újszerűen, originálisan gondolkodó emberek írtak. De a cikkek többsége a már unalomig ismert témákról szól, ezeket pedig nincs türelmem elolvasni. Az újság elvesztette hitelét az olvasók szemében. Ideje lenne valami olyan koncepciót választani, amellyel visszanyerhetnénk az érdeklődést.”

Ju. Tyurin, a Zenei Élet c. folyóirat munkatársa így nyil-

latkozott: „Az egykori munkatárs szemével, tizennégy éves sajtóbeli tapasztalattal mondhatom, hogy a balettkritika egyre jobban kiesik az irodalmi kategóriából. Márpedig a kritikairás, a recenzió igenis irodalmi műfaj. Erről elfeledkezünk, mert a napi sajtóban rengeteg szürke, érdektelen anyag lát napvilágot. A cikkek fölépítésbeli hiányosságairól, szerkesztetlenségéről és módszertelenségéről most nem is beszélek. Ezért én a balettkritikusok legfontosabb feladatát abban látom, hogy javítsanak cikkeiken. Minőségi tartalmú és olvasmányos stílusú írásokat várok.”

Je. Szuric, az Összorosországi Művészettudományi Intézet tudományos főmunkatársa a kritikus elveszett tekintélyéről és bizonytalanságáról beszélt. „Én ugyan művésztörténész vagyok, de munkám nagy részében régi színházi és tánckritikákat tanulmányozok. Nehéz előre megmondani, hogy a mi kritikusaink írásaiból mit fog kiolvasni az utánunk jövő nemzedék. A mai kritikusok véleménye szürkén egyhangú.”

Azok a múltbéli kritikusok, akik régen a balettről írtak, szoros barátságban álltak a színházzal. De az ő helyzetük akkoriban egészen más is volt. Például A. Levinson és A. Volinszkij, a századforduló neves kritikusi személyes barátságban álltak a balett-társulat tagjaival, mégsem dicsérték őket mindig. Az egyik nap elmarasztalták a koreográfus vagy a színész munkáját, másnap pedig ugyanezeknek másért dicséretet osztottak. Akkoriban nem fordulhatott elő, ami manapság: ha egy rossz szót szólsz, máris ellenség vagy...

Törekednünk kellene arra, hogy a kritikus nullára csökkent tekintélye ismét helyreálljon. A sajtóban állandó szerzők kelljenek, saját arculattal és állásponttal.

Barátságban lenni egy társulattal annyit jelent, hogy a figyelőnek ismernie kell az együttes tagjait, személyes művészi fejlődésüket, befektetett energiáik nagyságrendjét

ebben vagy abban az előadásban. Sajnos, ez nemcsak a kritikusától függ, hanem a társulatok vezetőitől is. A kritikusnak úgy kell este az előadásra érkezni, hogy biztosan tudja, lesz számára ülőhely.”

V. Vulf, a Szovjet Tudományos Akadémia Munkásmozgalmi Intézetének főmunkatársa így szól hozzá a vitához: „Nemrég láttam egy balettestet a Rosszija Koncertteremben. Csodálatos élményt nyújtott, sokat javult a vendégzereplők – egyébként vidéki táncosok – előadói színvonala. Teljesen új táncszámokat mutattak be, a koreográfusok nevei csaknem ismeretlenek voltak. Erről a nagyszabású táncestéről az újságokban sehol sem olvastam, és valószínűleg már nem is fogok. Miért?! Úgy vélem, a sajtónak alapvetően változtatni kell eddigi gyakorlatán. A cikkeknek frissnek és naprakésznek kell lenni, lehetővé a szellemi tespedtséget, az avitt tempót. Miért lehet a New York Times vasárnapi számából az amerikai, sőt, az európai balettelélet újdonságairól kimerítő alaposítást értesülni? És miért olyan szegényesek a szovjet napi sajtó kulturális hírei?!”

V. Uralszkaja, a Szovjetszkij Balet szerkesztőségi munkatársa egy olvasói fölmérésről beszélt. Kérdéseket intéztek a lap olvasóihoz, s a beérkezett válaszokból kitűnt, hogy az újságot elsősorban a szélesebb nagyközönség, a balettkedvelők táborá olvassa. „Úgy tűnik, cikkeinkkel elsősorban a rajongóknak kell kedveznünk és csak másodjára a szűkebb értelemben vett szakmának, a koreográfusoknak, táncosoknak és balettművészteteknek. De ez nem jelentheti azt, hogy a kritikák színvonalából engedhetünk.”

A vitát R. Sztrucskova, a lap főszerkesztője zárta le. „Az átalakítás szelleme bennünket, a balettművészet ügyének képviselőit új helyzet elé állít. Nagyobb felelősséggel, tisztelettel és szakmai tudással tartozunk e művészeti ágának.”

Összeáll.: Tyihomirova Olga

Korunk kifejezése a balettszínházban

– Mindenekelőtt megjegyzem, hogy a „modern balett” és „a modern korról szóló balett” fogalmak jelentése gyakran keveredik, – mondja Vlagyimir Vasziljev. – Ha a darabban a máról szóló gondolatok jelentkeznek, akkor ez modern mű, akár mese, akár legenda vagy költői fantázia. Annál inkább így áll a dolog, ha a balett egész képi szerkezete, táncnyelve, dramaturgiai koncepciója lehetővé teszi, hogy a nézővel „a korról és saját magáról” beszéljenek. És ellenkezőleg, a legidősebb témák sem kelt izgalmat a nézőben, ha nem sikerült megfelelő művészi formát találni. Nem véletlen, hogy az olyan távoli, történelmi témákról szóló művek, mint a Spartacus és a Macbeth már évek óta a nézők ezreit vonzzák a Nagy Színházba. Be kell vallanunk közben, hogy semmiképp sem tudjuk megtalálni a kortársaink számára meggyőzően hangzó mozgásművészeti stílust...

– Talán a klasszikus tánc nem tudja kortársaink jellemét és érzéseit tolmácsolni?

– A kor persze a maga mozgásművészeti stílusát, dinamikáját diktálja a balettszínház művészetében. Nos, egy modern hős mégsem táncolhat ugyanúgy, mint például a herceg A hatytyúk tavában vagy a Csapkerózsikában... Próbálkozni, keresni kell. A szovjet balettművészetben azonban az új keresése rendkívül nehezen megy. Nem meglepő, hogy mi például nem veszünk tudomást a koreográfia olyan, világszerte elterjedt, óriási rétegéről, mint amilyen a modern tánc. Pedig ez korunk mindennapi táncával függ össze.

A sok-sok diszkóban a fiatalok modern táncokat járnak, ezek dinamikájukkal, sportos jellegükkel, rugalmas ritmusukkal vonzanak. És a kortársainkról szóló balettben nincs jogunk figyelmen kívül hagyni ezt a tényezőt. Ugyanakkor egyáltalán nem arra szólítok fel bárkit, hogy szét kell rombolni a klasszikus művészet hagyományait. A klasszikus tánc rugalmas rendszer, és végeredményben a mozgásművészeti kultúra minden új irányzata friss áramlattal gazdagítja ugyanennek az iskolának a fejlődését...

– Véleményem szerint – mondja Jekatyerina Makszimova – az ember a legfontosabb. Minden korban az ember áll a művészet középpontjában. A modern balettekben pedig néha csupán holmi táncleckét lehet látni, nem pedig azt, ami a hős lelkében végbemegy. A néző elfárad a jelképektől, melyekből hiányzik a melegség, az érzés. Bizonyára épp ezért szeretjük a klasszikus művészetet: ebben olyasvalami van, ami mindenkit izgatott és izgat, ami mindig független az életkortól, a műveltségi szinttől, a nemzetiségtől. Mindannyiszor meggyőződöm erről, amikor a legkülönbözőbb nézők előtt táncolok.

– Ön sokat szerepelt filmen, és nemcsak mint balerina, hanem drámai színésznőként is – az

Anyutában, a Galateában, A régi tangóban – amivel bizonyos kockázatot is vállalt...

– Szeretek kockázlatni, mindenütt újat keresni! A színházban is mindig szívesen dolgoztam drámai anyaggal; az absztrakt szerepek – a tündérek, hercegnők – nem nagyon vonzottak... És bár a klasszikus balerínának fontos, hogy jól tudjon eltáncolni egy variációt (ez elkerülhetetlen), nekem személy szerint ez mindig kisebb elégtételt hozott.

Makszimova az Anyuta főszerepében (A. Makarova felvételei)

Makszimova és Vasziljev „A premierek premiere” c. előadásán

Szívesen dolgozok fiatal koreográfusokkal, bár tapasztalatlanok, sőt nem biztosak önmagukban. De tele vannak új gondolatokkal és gazdag a fantáziájuk... Természetesen éveken át meg lehet élni a régi „ellenőrzött” repertoárból, de milyen szerencse, amikor számodra alkotnak szerepet, és ez ráadásul egy tehetséges ember műve!

– Nézete szerint melyek a modern szovjet balettszínház legfontosabb feladatai? – kérdezem Vlagyimir Vasziljevtől.

– A keresés minden irányban: az a fontos, hogy minél több balettet mutassunk be, és ne féljünk a tévedéstől, sőt a kudarctól se! A kísérletezéshez azonban megfelelő feltételek kellenek. A vezető színházaknak kis színpadra van szükségük, mint amilyen sok drámai színháznak rendelkezésére is áll. Ez lehetőséget adna, hogy a fiatalok tanúságot tegyenek képességeikről. Feltétlenül meg kell őrizni a klasszikus örökség mintaképeit, a legjobb szovjet és külföldi balettműveket. Az elért eredmények megőrzése és az új keresése összefüggő folyamat, együtt határozzák meg a haladást.

Van még egy fontos kérdés, amely megoldást követel: a modern táncrendszerek tanulása mindenütt – a balettkolákban, a művészeti főiskolákon... Nem titok, hogy a világ koreográfusainak többsége majdnem valamennyi eredményüket magáévá tette, és úgy vélem, nekünk sem kell szégyelnünk más eszközöket és módszereket tanulni. Egyáltalán nem kötelező felhasználni őket művészetünkben, de ismernünk kell megnyilvánulásait.

– A koreográfusok közül kit emelhet ki korunk problémáinak sikeres táncos ábrázolásáért?

– Ha a szovjet koreográfusokról beszélünk, akkor mindenekelőtt az olyan leningrádi koreográfusokat kell említeni, mint Oleg Vinogradov, Nyikolaj Bojarsikov és Borisz Ejjman. Érdekes, sok tekintetben újító jellegű balettműveket alkotott Valentyin Jelizarjev Minszkben és Dmitrij Brjancev Moszkvában. Ami a külföldi balettet illeti, legkiválóbb alakjának Maurice Béjart-t tartom, aki hatalmas impulzust adott művészetünk további fejlődéséhez. Amikor baletteket kezdtem rendezni, magam sem hagytam figyelmen kívül ennek a művésznek a tapasztalatait. Az olyan tehetséges koreográfusok formakeresése is érdekel, amilyen Jiri Kylian és John Neumeier. Meggyőződéseim, hogy minél inkább megismerkedünk a különböző modern koreográfiai irányzatok képviselőivel, annál nagyobbak lesznek a sikereink.

– Van-e ma érezhető megújulás a szovjet balettművészetben, többek között a Nagy Színház balettjében?

– Az új csíráit a művészet sok ágában észrevehetjük, a filmben, a zenében, a színházban. A balettből azonban, nézetem szerint ezek a jelek egyelőre még gyöngék. Ugyanakkor mégis örömmel tölt el a nyilvánosság fejlődése: a művészek újabban nyilvánosan kifejtik nézeteiket sok kemény kérdésben. Megtörtént az első lé-

pés a demokratizálás útján: a Bolsojnak ma – bár nem teljes mértékben – választott művészeti tanácsa van. Öröndetes, hogy a színház hosszú évek óta végre egy külföldi koreográfus művét, Roland Petit *Cyrano de Bergerac*-ját mutatta be.

– Bár paradoxonként hangzik, a társadalmi átalakításnak segítséget kell nyújtania ahhoz, hogy balettünk visszaszerezze azt, amit elvesztettünk – véli Je. Makszimova. – Az alakítási hagyományokról beszéltek. Miért lép a színpadra a művész? Hogy virtuóz technikájával, erő-

teljes és magas ugrásaival lenyűgözze a nézőt? Vagy, hogy – Sztanyiszlavszkij szavaival élve – „az emberi szellem életét” mutassa be? Szerintem a művészek manapság nemigen törődnek a színészi játéktudással, azzal, hogy táncukkal kifejezzék a lelkiállapotot. Márpedig éppen ezek a tulajdonságok különböztették meg mindig az orosz balettet, s szerezték számára világhírt. Úgy vélem, hogy csak az elvesztett értékek visszanyerésével tudjuk teljesértékűen visszatükrözni azt a kort, amelyben élünk...

K. Juzsina (APN)

A Tisza táncgyűttesnél Kárpátalján

Negyvenöt év után ismét „odaát” jártam, a péterfalvai kolhoz elnökének meghívására, hogy a három éve alakult Tisza táncgyűttes számára készítsék egy koreográfiát. Nos ha ez mindennapos dolog lenne, akkor nem is kellene beszámolnom róla. De sajnos negyvenöt éven keresztül alig hallottunk a kárpátaljai magyarookról. Persze még ma is számtalan formaságnak kell eleget tenni, de megéri.

Nekem személyes okom is volt „odaát” járni, hiszen polgári iskolába Tiszaújfalakra jártam. Rokonom nagy része is a Batár patakon túl él, illetve élt.

Mindig érthetetlen volt számomra, hogy miért kell két szocialista ország határát szögességgel, szántással lezárni, rengeteg pénzért ezt az állapotot fenntartani. Ha ez ennyire szükséges, akkor a rendszerben hiba van.

Tiszabökény, Nagypalád, Péterfalva mind magyar falvak – bár a nevük egyelőre még csak cirill betűkkel olvasható –, itt működik a kolhoz. *Bíró Andornak* hívják az elnökét. Képzettségét tekintve történelemtanárra, de közgazdásznak, politikusnak is jól bevált. Csodatevőnek nevezi a lakosságot: már akkor bevezette a melléküzemág rendszerét, amikor még tilos volt a Szovjetunióban, s ezzel megelőzte korát.

lgaz, utólag szentesítették eretnokségét.

Építették művelődési házat, létrehozott egy képtárat, a templomot megmentette azzal, hogy ravatalozót csináltatott belőle, s így nem használták raktárnak. Nemrég adott át egy játékparkot, amiben még óriáskerék is működik. Kitalálta és megalakította az ének, zene- és tánckart, komoly ösztöszeket biztosított jelmezekre, a működési körülmények megteremtésére.

A Tisza táncgyűttes határsára – művészeti vezetője *Pál Lajos* – újabb magyar együttesek alakulnak. Jó dolog, hogy szakmai cserelékenység van, így a számunkra korábban teljesen elzárt magyarok területek már nem számítanak tabunak. Ha itt sikerülne gyűjteni, szinte szűz területnek számítana az utolsó 50 évben. Sajnos, szervezett helyi gyűjtésről nem tudunk.

A Tisza táncgyűttes 20 párból áll, ami nem kis dolog. Amikor a munkát elkezdtük, kissé megilletődtek, később aztán az izomlázról alig bírtak menni. A táncosokat, de különösen a két koreográfust – *Kustán Pétert* és *Patkó Zoltánt* – teljesen lenyűgözte az autentikus tánc, pedig még nagyon az elején tartanak. A „Sztamári táncok” elkészült. Jelentősége túlnő önmagán,

mert ezzel alapvető változás következett be. Különösen akkor látszott jól, amikor a két koreográfus és a művészeti vezető jelenlétében gyűjteni kezdtem a nagypaládi és a szőlősvégárdói cigányoknál. A cigányok Nagypaládon ragyogóan táncolnak, énekelnek, zenélnak. Eddigi mellőzések indokolatlannak érzem.

Szőlősvégárdón rézműves cigányok élnek. Nagyon gazdagok, palotákat építenek, s a mai napig is gazdagon díszített népviseletben járnak. Az idegennek szembeötök, hogy valamennyi felnőtt nő és férfi elől hat-nyolc aranyból készült koronát visel, s amikor nevetnek, szinte világitanak az aranyfogak. Akinek ez nincs, azt lenézik, kiközösítik. Táncuk, zenéjük sajtáságosan keveredik az ukránnal, ruszinnal és magyarral.

Jó tudni, hogy a Kárpáton túli területen (ami nekünk innen van) életben van a hagyományörzés, bár ehhez szervezett gyűjtés is kellene. Az emberek itt gyönyörű szatmári, beregi tájszólással beszélnek. Számontartanak minket, sokunkat személy szerint is, jobban, mint mi egymást. Főleg a magyar televízió műsorát nézik. Azt viszont határozottan fájjalják, hogy velük nem törődünk, mintha lemondunk volna róluk. Szerintük nem csak Erdélyben élnek magyarok.

Eljön az az idő, mert el kell jönnie, amikor eltűnik a most még nevelésesen túlbiztosított határzár, ami mindkét nép számára megalázó. Akkor majd sürgősen le kell zárni az ef-fajta híradás.

Erdélyi Tibor

Kurzuson az NDK fővárosában

Egy évtizede már, hogy tudásuk elmélyítésére két színházi szezon között Berlinbe jöhetnek az NDK hivatásos táncosai és táncpedagógusai. Azaz, eredetileg valóban csak a hazai kollégáknak szerveződött az Állami Balettiskola nyári kurzusa, de szinte már a kezdet kezdetén külföldről is érkeztek érdeklődők. Akkoriban hetven-nyolcvan résztvevőt fogadtak, mára a létszámot az iskola méretei határozzák meg. Így az idén több, mint kétszáz főnek sikerült elfogadtatnia a jelentkezését. Ez egyáltalán nem magától értetődő, ugyanis a korlátozott lehetőségek miatt a szervezőknek jó néhány embert vissza kellett utasítaniuk. Viszont ott lehetett húsz külföldi (mexikói, finn, olasz, francia, nyugatnémet stb.) táncos és pedagógus is.

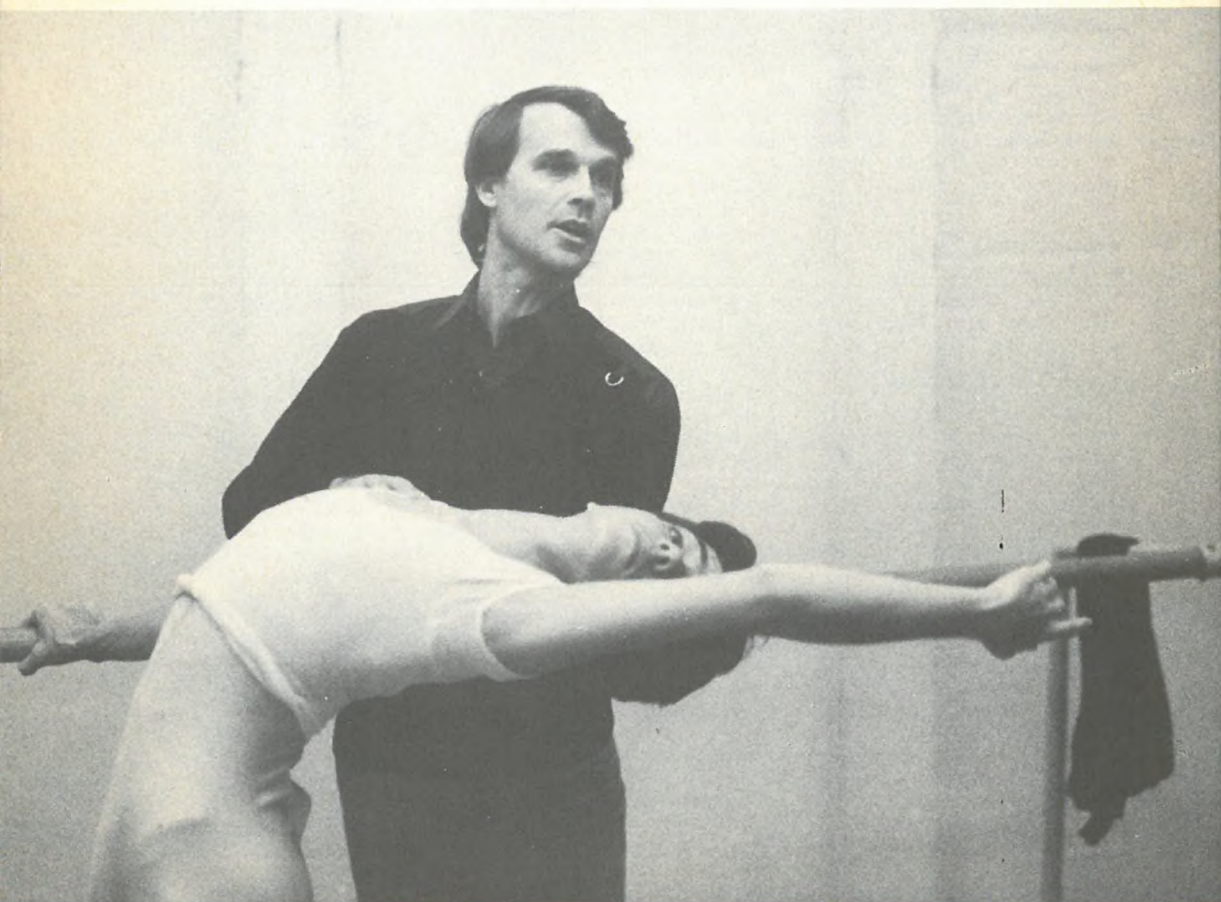
Jóllehet az Állami Balettiskola főigazgatója, Martin Puttke szavai szerint ezt az eseményt

egyetlen szakmai fórumon sem hirdetik, egyszerűen képtelenek kielégíteni az igényeket, és természetesen nagyon örül a kurzus népszerűségének.

Az idén a szezon kezdete előtt első ízben rendezték meg a két hetet a *hivatásos táncosok továbbképzésére*. Valószínűleg ez is növelte az érdeklődést, hiszen a hosszú nyári szünet alatt fokozódik a művészek „táncéhsége”. Frissen feltöltődött-kiegészült tudással kezdik az évet, illetve a pedagógusok a tanévet.

Hadd ejtsek néhány szót a tanárokról, hiszen az ő munkájuk nem a kirakatban, a színpadon zajlik, így – talán méltatlanul – kevesebbet beszélünk róluk, mint sokszor nagyszerű tanítványaikról. Nos, a kurzuson résztvevő pedagógusok a táncoktatás szinte valamennyi ágazatát képviselték, a sportolók kiegészítő táncitanításá-

Martin Puttke tanítványával (Ullrich Winkler felv.)

Benjamin Feliksdal próbát vezet (Hartmut Reiche felv.)

Karen Bell-Kanner óráján

tól az alapfokú és a zeneiskolai tánctagozatos képzésen át a legmagasabb szintű, hivatásos táncművész-képzésig. A következő témakörökben voltak előadások, illetve órák: klasszikus balett lányoknak és fiúknak (tanárok: B. Voss és M. Puttke, NDK), klasszikus balett módszertan (M. Puttke), Graham-technika, külön gyerekeknek is (K. Bell-Kanner, USA), dzsessz- és sztepp-tánc (B. Feliksdal, Hollandia), magyar néptánc és nemzetközi gyermektánc módszertan (Roboz Ágnes), pas de deux (J. Tappendorf, NDK), gimnasztika tánchoz (Gy. Seilkopf, NDK).

Az órák reggeltől estig látogathatók voltak, pontos beosztás szerint. Mindenki pillanatnyi fizikai és lelkiállapotának megfelelően aktívan, vagy megfigyelőként vett részt rajtuk. Így aztán szívet-lelket melengető látvány volt, ahogy egykori mesterek hajdani növendékeikkel egy sorban táncoltak, gyötörték magukat, korra és nemre való tekintet nélkül. Úgy gondolták, hogy a lehető legtöbbet saját testükkel tudnak elsajá-

títani az anyagból, s hajlok rá, hogy osszam nézetüket. De aki éppen fáradtabb volt, és a tükörnek háttal követte az eseményeket, az is szorgalmasan jegyzetelt, nehogy egy munkafázisról lemaradjon. Egyetlen előadónak, oktatónak sem volt ez ellen kifogása. Az ebédszünetben, az iskola kántinjában vagy éppen rózsakertjében folytatódott a véleménycsere, sőt időnként vita is a látottakról.

Az ilyen típusú tanfolyamok előéletéről Martin Puttke elmondta, hogy vendégtanár volt már náluk a klasszikus balett oktatásnál a szovjet Belikova és Kuznyecova is, s az idei kurzusra Semcsusinát várták, csak a meghívást később módosították egy egész tanévre szóló ajánlatra, s a mesternő inkább az utóbbit fogadta el. Több ízben tanította a Graham-technikát, a nyári kurzus állandó tárgyát Kedzie Penfield, a London Contemporary Dance School tanára. A múltban igen sikeresnek ítélte meg Martin Puttke az amerikai Walter Nicks dzsessz-órát is. Az utóbbi esztendőök folyamán azonban kialakult egy „törzsgárda” a vendégtanárokból (Bell-Kanner, Feliksda, Puttke, Roboz), s mint igazgató úgy véli, hogy a megszokott előadókhoz való ragaszkodás számottevő tényező az érdeklődés meredek ívű fokozódásában.

Martin Puttke szerint valószínűleg azért tudnak olyan eredményesen együtt dolgozni, mert a maga területén mindenki azonos alapelvek szerint, akadémiásan, tudományosan és esztétikailag erősen megalapozott módon tanít. Példaként említette, hogy a test, a „hangszer” a gondolkodásuk kiindulópontja. Módszertan óráin maga is egy-egy testrészt vesz „nagyító” alá, és nem egy gyakorlat-típust. Így aztán például az alsó lábszár témánál szó esik a tenduktól a frappéig és fonduig mindenről, aminek szerepe van az alsó lábszár kidolgozásában és fejlesztésében. Önirónikusan jegyezte meg, hogy valószínűleg mindenki, aki valaha előadását hallotta, unni fogja már, de feltétlenül elmondja az alkalommal is hitvallását, miszerint nála értékítéletben a legbriliánsabb technikát is megelőzi a művészi előadásmód, a harmónia és kifejezés.

Amikor végigvezetett Puttke igazgató az Állami Balettiskolán, alighanem a legújabb létesítményre volt a legbüszkébb. Nemrégiben vették használatba a szaunát és víz alatti masszírozókádákat, a rehabilitációs és kondicionáló tornatermet úgy, hogy az eszközök jó része saját, speciális iskolai tervek szerint, saját kivitelezésben készült. Önálló raktára van a ragyogóan karbantartott, pompás jelmeztárnak is. Külön teremben tárolják a különböző tantárgyakhoz a cipőket. De megvalósult az igazgatónak az a terve is, hogy a kert egy részében állandó, szabadtéri szoborkiállítás szervezett kortárs német alkotók műveiből s ennek anyaga időről-időre változik. A rózsakertnek a pihenésen, levezetésen kívül van még egy nagyszerű funkciója: egy kis szabadtéri színpadon a jó idő beálltával a növendékek nyilvános koncertműsorokat adnak. mégis, talán még az idén megkezdik a kert átépítését, szökőkutat telepítenek és megnövelik a színpad méretét, hiszen fontos szerepe lesz a gálaestek előadásában is.

Neumann Ilona

HÍREK HÍREK HÍREK

A Nemzetközi Kulturális Intézet szervezésében Magyar Kulturális Napokat rendeztek *Göteborgban* augusztus második hetében. A népművészeti kiállítás és vásár mellett az érdeklődők a *Lelle* táncegyüttes műsorát tekinthették meg, a filmbarátok pedig megismerhették Szabó István négy alkotását.

Másodszor rendezték meg az *Agrárijfüvészi Fesztivált*, ezúttal Szabolcs-Szatmár megyében aug. 19–21. között. A találkozó központja Nyiregyháza Sóstó volt, a rendezvények azonban több helyszínen folytak. A közel 1500 résztvevő Túrístvádban például népi mesterségekkel ismerkedhetett: őrléssel a vízimalomban búzacsakó-lással és lófogatolással, de ki-ki benevezhetett a kaszáló és boglyarakó versenyekre is. Mátészalkán az Agrárkupa országos döntőjét tartották, este pedig valódi falusi lakodalmat vőfélyversennyel és a Fergetegek együttes hangulatos bemutatójával. A programok között még filmvetítés, pantomim- és karate bemutató is szerepelt, Vársárosnaményban pedig vízvetélkedő zajlott le.

Balatonföldvár hagyományos folklórtalálkozója július 30-án Sopronból, Veszprémből, Kaposvárról, Szulokról és Székesfehérvárról érkeztek néptáncegyüttesek. Hazai táncosaink mellett egy finn és egy kanadai csoport is bemutatkozott a földvári szabadtéri színpadon.

Értesültünk, hogy a M. Áll. Operaház 1988/89-es évadjában a balettagazgató tisztét *Fodor Antal* tölti be. A színház életének fejleményeihez tartozik az is, hogy a szeptemberi műsor plakátján a kinyomtatott *Varázsital* már áthúzza szerepel, s helyette kézírással A rosszul őrzött lány került az Erkel Színház műsorrendjére. Utána érdeklődtünk, a hír igaz: a közönség, a kritika és a táncművészek ellenszenvétől kísért darab az új évadban már nem szerepel a repertoáron.

Jorma Uotinen neve gyakran fog a balettszaklapokban. Júliusban például azt olvashattuk róla, hogy az egyik legelragadóbb koreográfus az északi tájakon. Az állítást bizonyítandó kiderül az is, hogy Uotinen az idén az Új Dán Táncszínház ugyancsak meghívta.

Hegyháti napokat tartottak augusztus közepén Vasváron és környékén. A rendezvénysorozat programjában a kiállítások, komolyzenei koncertek mellett folklórelőadások is szerepeltek.

EGYÜTTESEINK KÜLFÖLDÖN. A gyo-
maendrői Körösmente Együttes június
végén Törökországba indult, az *Inegől* vá-
rosában megrendezett folklorfesztiválra.
Táncosaink tíz nap alatt nyolc bemutatót
tartottak. Nemcsak műsorokkal arattak
szép sikert, hanem a magyar táncos lá-
nyok küllemével is: a tánckarból Imri Ildi-
kót megválasztották a fesztivál külföldi
szépségének. ■ Június utolsó hetében
tizenegyszer rendezték meg a *kassai*
folklorfesztivált, amelyre a *Szinjavölgyi*
Vasas együttes kapott meghívást. A mi-
solci táncosok lengyel, jugoszláv, litván,
ukrán, ciprusi, s természetesen cseh és
szlovák együttesek körében léptek színpa-
dra. ■ Ugyancsak júniusban utazott a
százhalombattai *Forrás* táncegyüttes az
NDK-beli Schwedt 22. munkásfesztiváljá-
ra. Sikeres bemutatkozás alapján a cso-
portot újabb vendégszereplésre hívták
meg. ■ Az *Alba Regia* Táncegyüttes július
elején tért haza olaszországi útjáról, hogy
a hónap közepén tíz napra pihenni induljon
egy Strasbourg melletti kastélyba, a Schil-
ler-alapítvány vendégeként. A *Zengővár-
konyi Néptáncegyüttes* július első felében
az Ohridban megrendezett balkáni nép-
táncfesztiválon szerepelt. Táncosaink mű-
sorát a szarajevói televízió is rögzítette. ■
A *bogyiszlói* Szövetkezeti Néptánc Együt-
tes júliusban indult útnak, hogy Görögor-
szágban részt vegyen a „Nap és Kő” fesztivál-
ján, a *hosszúhetényi* népi együttes pedi-
g ez idő tájt az NSZK-ban vendégszere-
pelt: Münsterten és környékén mutatta be
műsorát. A *Debreceni Népi Együttes*
ugyancsak Görögországban járt, a július
második felében lezajlott tripoliszi nem-
zetközi fesztivál résztvevőjeként. ■ A bajai
Gemenc együttes is júliusban indult egy-
hónapos turnéra Franciaországba, ahol
három nemzetközi fesztiválon is a közön-
ség elé lépett a kecskeméti „Erdélyi Pa-
raszzenekar” kíséretében.

Indításnak nem rossz! Szeptember else-
jén értesítést kapott szerkesztőségünk a
Kodály Kamaratáncegyüttes őszi amerikai
turnéjáról. A küldemény szerzője az a Ma-
gyar Judit, akit olvasóink a magyar nép-
tánc amerikai pártfogójaként már korábbi
híradásokból ismernek. Az értesítés két-
szeres örömet okozott, hiszen az együttes
léte legalább két év óta hajszálon lóg, s
most íme, hatalmas turnéra vállalkozott,
másképp imponál a szervezési tőkély,
mely szerint okt. 1-től. nov. 23-ig naptár-
szerűen olvashatjuk táncosaink fellépését
Kanada és az USA nagyvárosaiban. Mire
soraink megjelennek, a turné már le is
zajlott, s kívánjuk, hogy az előzetes szer-
vezést siker koronázza!

*Jubiláló magyar táncegyüttes Franciaor-
szágban.* A belga határ közelében fekvő
francia kisváros, Tourcoing az otthona a
Csárdás táncegyüttesnek. A városi Ma-
gyar Kulturális Egyesület csoportja, ame-
lyet jelenleg egy magyarul beszélő, ám
töbgyökeres francia tanítónő, Silvy Der-
noncourt irányít, ebben az esztendőben
ünnepelte fennállásának 30. évfordulóját.
A jubileum alkalmából a Kulturális Egye-
sület egyhetes programozatot szervez-
zett, felpezsdítve Tourcoing kulturális éle-
tét. A városi tanács épületében például
Magyarországot bemutató kiállítás várta a
látogatókat, levetítették az István, a király
c. filmet, francia-magyar baráti találkozót
rendeztek és magyar bált, ahol az egybe-
gyűltek természetesen a Csárdás együttes
műsorát is élvezhették. A rendezvényso-
rozat a franciák körében is hatalmas ér-
deklődést keltett a magyarországi kultúra
és látogatás iránt.

Szív küldi anno címmel Lakatos Gabriel-
la és Horváth Tivadar közös estjét rendez-
ték meg augusztus 11-én a szentendrei
Nosztalgia Kávéház Miniatur színpadán.
A programban ismert zenészek is közre-
működtek.

Az Építők HAJDÚ táncegyüttesének 35.
jubileumáról több hazai újság is megemlé-
kezett. A *Debrecen* c. hetilap méltatja „A
remény arcú ember” címmel bemutatott
évfordulós programot, de az 1988-ig elért
eredményeket is összegezi. Eszerint az
együttes krónikájában nyolc önálló műsor
bemutatója szerepel és csaknem kétezer
fellépés, harminc-egynéhány külföldi ven-
dégszerepléssel Európa, Ázsia és Afrika
országában. A lap felhívja a figyelmet az
együttes kisugárzó hatására, mert az „épi-
tős” táncosok rendszeresen vezetnek Deb-
recenben táncházakat, s ami különösen
lenyűgöző: az együttes mellett tizenkét(!)
utánpótlás-csoport működik. Erre a tényre
az *Építők lapja* is jogosan hívja fel a figyelmet,
s egyben közli az együttest vezető
Kardos László elmékedését, programadó
nyilatkozatát: „Ha továbbra is az élvonal-
ban akarunk maradni, nyitottá kell lennünk
az újszerű kifejezési eszközök alkalmazá-
sára, más művészeti ágakkal közös pro-
dukció létrehozására. Persze mindez nem
jelentheti a néptánc alárendeltségét, annál
inkább a modern hatásrendszerben művé-
szi erejének kiteljesedését.”

Az ÁBI néptáncotagozatos növendékei
járták a nyitótáncot az idei balatonfüredi
Anna-bálon.

„KRANICHPHOTO”

A nyugat-berlini operaház közelében egy barátságos kis fényképész-műterem található. Két udvarias fiatalember dolgozik benne: egyikük az operaprodukciónak szakosodott, a másik viszont a balettre. Ők ketten alkotják együtt a „Kranichphoto” céget, amely az operaháznak folyamatosan szállítja a színházi propagandához nélkülözhetetlen – és kitűnő minőségű – képeket, de bemehet hozzájuk egy művész is, ha valamelyik alakításáról szeretné beszerezni a szükséges dokumentumokat. És beállíthat egy magyar táncrajongó is...készségesek hozzá, ellátják, nem akármilyen képekkel. Van miből: a kartondobozokból sorra bukkannak elő világnagyságok mára talán már megismételhetetlen pillanatai. Íme, egy kis ízelítő... K. M.

Kék Angyal

Eric Vu-An

Kék Angyal: N. Makarova
és R. Petit kettőse

Olaszországi naplójegyzetek

Július elején meghívást kaptam az ausztriai Mödlingből, a Népművészet Nemzetközi Szervezete (IOV, angolul IOFA) főtítkáráról, Alexander Veigl úrtól, hogy szívesen látnak aug. 22–28. között az első Népművészeti Világkongresszuson, Goriziában. A megtisztelő ajánlatot kissé szorongva, de örömmel elfogadtam, hiszen nem egyedül kellett útrakel-nem, hanem a SZÖVOSZ főmunkatársa, Varga Edit és Pesovár Ernő társaságában.

Amikor a Dráva expressz aug. 22-én reggel hat órakor kigördült a Keleti Pályaudvarról, csendesen eleredt az eső. Az időjárás igazán kedvezett az egésznapos utazáshoz, ugyanez a Magyar Államvasutak szolgáltatásáról már nem mondható el. A szerelvény dírekt Olaszországba tartó, zsúfolt és mocskos vagonjában keserűen meditáltunk közlekedési kultúránk hiányosságain, s közben naivan abban reménykedtünk, hogy az egyre szaporábban hulló csapadék legalább kívülről megtisztítja a szutykos ablakokat. Valahogy azért eltelt az idő. S hogy az utolsó háromnegyed órát végre embernek való körülmények között tettük meg (természetesen a Triesztből induló másik vonaton), a közel tizenhatórás zakatolás után még vidáman mosolyogni is tudtunk a pályaudvaron ránk várakozó fiatalemberre, aki furgonján előbb a fesztivál-irodára, majd a szállodába menekített a szakadó esőben.

Kongresszus hízóképekkel

Másnap reggel is lógott az eső lába. Riadtan válogattunk nyári toalettjeink között, noha az útmutató népviseletben való megjelenést kívánt az ünnepi megnyitón. Mégiscsak el kellett volna hoznom a kazári ruhámat! Olyan gyönyörű. De hát még egy bőrdő? Igy sóhajtozott Edit, miközben végigpásztáztuk a szálloda halljában

gyülekező tarka sokaságot. Csinos dírdlik, pompás szárúk, talpig bő ingek, klepetusok között azért megnyugtatóan szép számmal sürgölődtek civil hölgyek és urak. Morgen! Guten tag! Jó napot kívánok! Jé, még egy magyar! Voigt Vilmos az Eötvös Loránd Tudományegyetem néprajzi tan-székéről. How do you do? Bon

majd az IOV főtítkára, továbbá elnöke, a tunéziai illetőségű Salah el Mahdi, valamint az ugandai kulturális miniszter köszöntötte a résztvevőket, hangsúlyozva a kongresszus és a napirendi téma jelentőségét, a népművészet, különösen a népdal-népzene és néptánc nemzeteket összekötő híd-szerepét. Végezetül a Tu-

Táncosok a gorizai várban (a szerző felvétele)

giorno! Meleg mosolyokkal és kézrázásokkal ismerősök és ismeretlenek üdvözölték egymást... És a barna, csupa üveghomlokzatú Kultúra Házában, a konferencia színhelyén még nagyobb kavargással folytatódott minden. A másik két hotelből is megérkeztek a vendégek, sőt a kongresszussal egyidőben zajló folklor-fesztivál együttesek képviselői is, kibővítve a viseletek kollekciját. Hú, micsoda gyönyörű grúz táncos! A párja is szép, no de a férfi, igazi mintapéldány: magas, délceg termet, sasorrú arcél, határozott, férfias áll, büszke tartás és tekintet. Nem volt könnyű a szemtel levenni róla.

A megnyitó ünnepélyes légkörben folyt le. Antonio Scarano, a város polgármestere üdvözlő beszédét követően Gorizia több kulturális vezető személyisége emelkedett szóra,

domány és kutatás Nemzetközi Bizottságának lengyel elnöke, Mieczyslaw Marczuk professzor tartotta meg szónoklatát, ismertetve többek között a Bizottság céljait, amelyek között szerepel pl. a folklór területén végzett tudományos kutatómunka irányzatainak, eredményeinek összegyűjtése, az információk nemzetközi publikálása, az IOV nemzeti bizottságokkal, illetve az UNESCO bizottságokkal való szoros együttműködés és így tovább.

A megnyitó valójában csak két óra hosszat tartott, ebéd előtt mégis jólesett egy kis sétával kiszellőztetni a fejünket. A négy órás pazar lakoma után pedig egyenesen muszáj volt járni egyet. (Csak étvágygerjesztésképpen sorolom, hogy mitől pattogott a szoknyagomb: előételként különféle töltött zöldség-lepénykék, tejszínes rizottó, spenótos pa-

lacsinta és paradicsomos tésztafésülés, húsételek körettel, salátákkal, s közben lazításnak citromfagyalit, végül pedig gyümölcstorta.)

A másnap kezdődő és négy napon át tartó konferencián mindig reggel 9-től 1 óráig folyt a tanácskozás, pontosabban 25-én még délután is üléseztek a küldöttek. „A világ nemzetainak népművészete, a népi kultúra jelenlegi helyzete, s a hagyományörzés kilátásai 2000-ben” címmel jelzett főtéma keretén belül a felszólalók természetesen a saját nemzeti tradíciókat vagy szakterületük eredményeit, gondjait ecsetelték. Hallottunk előadást az arab falusi építészetről, nemzetisékek együttélési szokásairól; indiai és afrikai táncokról, az eredeti hagyományok s a mai színpadi feldolgozásokkal járó koreográfusi problémákról; olasz folklorcsoportok munkájáról, s a népművészet értékmegőrzésének, terjesztésének lehetőségeiről az iskolai oktatáson belül. Közel sem értettem meg mindent az olasz-francia-angol szinkrontolmácsolásban közvetített, napi 15–16 referátum tartalmából, de nekem a sok száraz szöveg így is sok volt, s bizony olykor-olykor távolmaradásra ingerelt. Amint tapasztaltam,

*Trieszti kiránduláson:
afrikai és görög küldött
Alexander Veigl társaságában
(a szerző felv.)*

Udine: Piazza Libertá

mások is jöttek-mentek, és időnként az előadótermen kívül folytattak szakmai-baráti eszmecsereket.

Azt hiszem, ha kevesebb előadást iktatnak be, s főként néhányhoz valamilyen vizuális-audovizuális szemléltetés kapcsolódik, a résztvevőkben maradandóbb élményként rögzül a népművészetről való elmélkedés. Valójában Pesovár Ernő is így gondolkodott, amikor videokazettát is hozott, hogy a magyar verbunk gyermek és felnőtt változatainak, illetve a széki táncrend és annak tánc házi változata bemutatásával meggyőző példákkal is szolgáljon a magyar néptánc kutatás elméleti és módszertani eredményeiről szóló referátumához. Sajnos, nem csupán az illusztrálást nem tették lehetővé, de elmaradt maga az elméleti beszámoló is, mert – mint kiderült – a német szöveget senki nem tolmácsolta a hallgatóságnak. Így néhány bevezető mondat után, szíves elnézést kérve pesovár Ernő abbahagyta az előadást.

Ez a kis intermezzo ugyan, nem esett jól a lelkünknek, de szerencsére nem is rombolt annyira a kedvünkön, hogy ne élvezzük és értékeljük az olaszok vendégszeretetét és az egyébként minden tekintetben kitűnően szervezett világtalálkozót. Itt emlékezem meg egy Svájcban élő honfitársunkról, Fath Lajosról, akivel az első napi ülésen ismerkedtünk meg, s aki csak „hobbyból” foglalkozik a népművészettel.

Am nem csupán a tárgyi emlékek szenvedélyes gyűjtője, hanem legalább olyan aktív szervező is. Nevezetesen kijárta, hogy Magyarországon alapítsák meg az Európai Népművészetek Faluját, amelyhez Bács-Kiskun megye adja a telket, a különböző szervezetek pedig a további anyagokat. Híradása szerint az „élő” skanzen alapkövét Tiszakécskén hamarosan lerakják.

Turisztikai emlékek

Nem tudom, összesen hány vendéget fogadott a két kulturális fórumon a negyvenezer lakosú Gorizia, de annyi bizonyos, hogy csak a kongresszusra 44 nemzet küldte el több, mint száz képviselőjét. Nyugat- és Kelet-Európa majd minden országából, Ázsiából, Afrikából, Amerikából, Kanadából és Ausztráliából, Új-Zélandról jöttek delegátusok, néprajzkutatók, muzeológusok, koreográfusok, pedagógusok, újságírók, sőt szociológusok. Ellátásuk, s a programok zökkenőmentes lebonyolítása hatalmas szervezői és rendezői előmunkálatokat igényelhetett és persze tömérdek pénzt. Amint a prospektusok, programfüzetek halmazából kibogarásztam, a kongresszust összehívó ausztriai titkárság munkáját számos olasz szervezet, intézmény támogatta szellemiükben és anyagilag egyaránt. Tehát az UNESCO

Brazil táncosok az utcai felvonuláson

olasz nemzeti bizottsága, a Friuli tartomány, a goriziai tartomány, a város, a területi idegenforgalmi propaganda hivatal, a goriziai és udinei Kereskedelmi Kamara, továbbá egyéb szervezetek, különböző üzletházak, bankok és magánemberek nyújtottak finansiális segítséget.

Az olaszok gondoskodását, vendégszeretetét példázta az a sok kirándulás is, amelyet a kongresszusi küldötteknek szerveztek. Minden nap délután három busszal indultunk útnak, hogy felfedezzük a környékbeli városok, fürdőhelyek történelmi-építészeti nevezetességeit, természeti szépségeit. Jártunk a lombard hercegség egykori fővárosában, Cividaleban, ahol egy 1400-as években épült kőhid vezetett az ugyancsak középkori város-házához és bazilikához. Udinében egy bormúzeumi látogatással kedveskedtek a vendéglátók. Nem mintha a két magyar hölgynek nem lett volna inyére a borkóstoló, de a városra inkább kíváncsian, angolosan megléptünk a derűs társaságból. Így legalább futó pillantásokat vehettünk a Piazza Libertá harmonikus épületegyüttesére. Megcsodáltuk a fehér és rózsaszín márványkockákból, igazi velencei stílusban készült műremeket, az óratorony harangját éppen megkondító mórak bronzliguráit, a kúttal és hatalmas kőszobrokkal díszített tér atmoszféráját. A nyakunkba szakadó zápor után sietve csatlakoztunk a delegációhoz, hogy

le ne maradjunk az utolsó velencei dóze kastélyában (ahol Napóleón is megfordult) adott vacsoráról. Nos, ez a trakta – ha lehet – még nagyvonalúbb volt az első napi díszebédnél. Először ugyanis pezsgős állófogadást tartottak (érdekes, hogy a kollégák az előzmények után is igen jól bírták), majd az éjjel fél egyig tartó dínom-dánom következett, ki tudja hány fogással, s természetesen újabb italokkal.

Kirándultunk azután Aquileiába, hogy megismerjük a hajdani római birodalom virágzó városának maradványait, az ezeréves Popone bazilika freskóit és mozaikpadlóját. Majd továbbmentünk Gradóba, ahol beszívtuk a napsütötte tenger sós levegőjét, bolyogtunk a városka ódon sikátoraiiban, áhitattal hallgattuk az egyik templom falai közt pró-

báló kórus énekét. Utolsó turisztikai programként következett Trieszt, s bár magából a városból túl sokat nem láttunk, alaposan megszemléltük a tengerbe nyúló sziklára épült, s hatalmas parkkal övezett Miramare kastélyt, Ferenc József össze, Miksa főherceg mesepalotáját. Később részt vettünk a városi előjáróság protokolláris fogadásán, ahonnan Trieszt összes nevezetességét egybefoglaló csodás albummal és egy tengerparti naplemente festői élményével térünk szálláshelyünkre.

A folklórtalálkozó színei

A goriziai néptáncfesztiválok sorában az ideji volt a tizenharmadik rendezvény. A verseny-jellegű találkozóóról már tudósított lapunkban (81/12. szám) Orsovsky István, aki most is jelen volt, hogy betanítsa az együtteseknek a zárónapi stadiontáncot. A hagyományoktól eltérően az idén nem versengtek a csoportok díjakért (mindegyik egyforma emléktárgyért kapott), hanem nyitó és záró közös gálaműsort, s közöttük esti bemutatókat tartottak, utcai felvonulással kiegészülve. Az előadásokat a városi sportcsarnokban tekinthette meg a publikum, s mint általában az ilyen helyszínek, ez sem adott igazán kényelmes vagy hangulatos színteret a látnivalókhöz. Igaz, az időjárás így nem szőlhatott bele a programba, de el tudom kép-

Olasz táncosok pihenője (Pesovár Ernő felvételei)

Ugandaiak a goriziai stadionban

zeln, hogy a goriziai vár patinás környezetében nagyobb volt a hajdani bemutatók várása.

A gálaműsor színes forgatógában három olasz és tizenegy külföldi csoport lépett színpadra, többnyire 2–3 számból álló produkcióival. Az összes együttesről csak e program, s inkább futó benyomások alapján szólhatok, hiszen a kirándulások miatt valójában csak egy külön bemutatót láttam.

Az estet indító svájci csoport mindössze két énekes leányból, egy harmonikásból és két „táncos” fiúból állt, akik a jódí után nemzeti zászlójukat forgató mutatványukat közvetítették. A genovai együttes XVII. századi párostáncokat mutatott be, kedves és igen vidám hatást kelte. Élveztem a piros csíkos ingű, bojtos sapkás zenészek s a hosszú csipkés bugyit, hatalmas virágos szoknyát és hosszan lecsüngő fejkendőket viselő nők látványát; általában a táncosok szertelen jókedvét, ahogy az egyszerű szökellős-ugráló lépéseikkel nagy lendületben kerülgették egymást, és pajzánul egymáshoz ütögették feneküket. Ők tetszettek legjobban az olasz csoportok közül, ugyanis a Nápoly környékéről jött együttes tarantellája, valamint a szicíliaiak halászünnepe lépésanyagban nem adott újat (meglehet, az olasz táncfolklór motívumkincse nem is túl gazdag), viszont az előadásmód vértelenebb színeket mutatott.

Nyugat-Európát még egy *salzburgi* csoport képviselte, a kelet-európai, illetve balkáni folklór hagyományairól azon-

ban csupán a *titográdi* jugoszláv együttes hozott híreket. A kórtáncaik 3/4-es ütemét kedélyesen taposó, éltelesebb korú osztrákok nem okoztak meglepetést. Annál inkább a szép száll jugoszláv táncosok, akik párválasztó táncukat és kóliókat feltűnően élettelenül és lagymatagon adták elő. Bezzeg a *grúzok!* Mint mindig, most is lehengettek a közönséget. Ők mutatták be a leghosszabb programot, amely egy suhanásnyi női szóló, a szokásos kardtánc, egy tréfás, férfi lépéseket utánzó lánytánc, majd egy késes, illetve párostánc választékát kínálta. Eleganciájuk, dinamizmusuk és technikai fölényük valóban csodálatot érdemelt. Előadó modorukban én mégis hiányoltam a nagyobb méltóságot, belső tartást, és sokalltam a harsogó „műsoreladási” igyekezetet.

A felsorakozó együttesek másik fele a távoli földrészek egzotikus színvilágát kínálta. *Uganda* táncos küldöttei – négy nő, két férfi – tizenhat fős zenekar kíséretében léptek színpadra. A hat nagyszerű dobos és tíz egyéb zajhangszeres olyan ritmusorgiát produkált, a fekete táncosok pedig olyan ősi erővel, eksztatikus hangulatban rázták-ringatták csipegüket, hogy a nézősereg ültében is együtt rezgett az előadókkal. A bekonferált két *brazil* együttes közül az egyiket – minthogy nem szerepelt a programfüzetben – én inkább argentin származásának tippeltem. Am akárhogy is van, műsorával ez a csoport keltett jobb benyomást. Szép megjelenésük, és különösen a hosz-

szú szárú sarkantyús csizmát viselő három férfi bototánca, bokaroggyantó érdekes láb munkája érdemelt figyelmet. A főleg nőkből álló másik brazil társulat egyszerűen szörnyű volt. Harsány karneváli forgatagukat rossz muzsikára, izléstelen kosztümökben sikk-telenül szambázó csúnya táncosnők prezentálták.

A hóféhér csipkés fodraikat lágyan lebegtető *mexikói* lányok – oldalukon tüzesen kopogó szombrerós partnereikkel – érthetően itt is kivívták a nézők tetszését. Engem viszont jobban elbűvölt a *malayziai* táncosok produkciója. Apró táncformáikat egyszerűség, naiv báj jellemezte, s az a sajtóatos finom, hullámzó kézművesség, amely a csodaszép kis táncosnők mellett a férfiak előadásában is dominált. *Boliviából* csak egy hattagú zenekar érkezett, ám olyan csodálatosan játszott a fűbemászó dallamait, hogy szívesen hallgattam volna egy teljes estén át.

A találkozó másik legizgalmasabb élményét a *kinai* együttes bemutatójáról őrzöm. Szerencsére háromszor is megtekinthettem őket. Szemet gyönyörködtető kosztümökben kecses női táncokat vonultatnak fel, majd a különleges fűvós hangszereiken játszó s egyszerre táncoló zenészek tréfalkozó vetélkedőjét, közben pedig egy hattagú női kórus előadásában a kínai dalvilág sajátos hangzásaival ismerkedhettünk meg. Az énekblokk persze szokatlan volt az európai füleink, a csillogó hanganyag és előadói stílus mégis lenyűgözött.

Míg a néptáncseregszemle arról adott hírt, hogyan őrzik ma hagyományait a világ nemzetei, az első Népművészeti Világkongresszus már nem csupán a jelent, hanem a hagyományápolás, a népi tradíciók megőrzésének jövőbeni kérdéseit, lehetőségeit firtatta. Hogy mi lesz a népművészet, a népi kultúra sorsa 2000-ben és azután? Pontos válasz helyett csak Voigt Vilmos általános érvényű gondolatait idézhetem: Jövő nélkül semmilyen kultúra nem létezhet, kultúra nélkül pedig nincs értelme jövőt építeni.

Szúdy Eszter

Az Alba Regia táncosai
a Vörös Téren (Nagy László
felvétele)

MOSZKVAI FESZTIVÁLÉLMÉNYEK

A Művelődési Minisztérium kiküldetésében Nagy Lászlóval, a sárosdi Művelődési Ház igazgatójával együtt részt vehettem az aug. 12–16 között rendezett I. Moszkvai Nemzetközi Folklorfesztiválon.

Utazásunk és ottani mozgásunk a fesztiválra meghívott székesfehérvári Alba Regia táncegyütteshez igazodott. Megtisztelőnek érezhettük, hogy a magyar küldöttség Moszkva központjában, a Rosszija szállóban kapott helyet.

A nyitó- és zárőnnepségen kívül – ezeken minden csoport együtt volt – nagyon éreztük a hiányát annak, hogy nem adtak ki részletes, előzetes forgatókönyvet. Így hiába szeretnénk volna megnézni néhány ígéretes együttes önálló műsorát, nem tudhattuk, hogy mikor és hol fognak fellépni.

A fesztivál nyitóőnnepségre – több próba után – Gorkijról

elnevezett Pihenés és Kultúra Parkjában került sor. Ebben a parkban található a fedett színpados ú. Zöld Színház, ahol este az együttesek bemutatkoztak. A program az éjszakába nyúlt, bár a résztvevő 33 együttes mindegyike csak 5–10 percgig volt színpadon.

Másnap a Gorkij park kultúrházában a hazai csoportok táncház-szerű fogadást adtak a külföldiek részére, majd párhuzamosan öt szabadtéri színpadon követték egymást az együttesek 30–40 perces műsorai. A színpadok egy része sajnálatosan annyira közel állt egymáshoz, hogy a zavaró hatás miatt a produkciók nem érvényesülhettek igazán. Nem tudni, hogy a néhány központi transzparensten kívül mekkora lehetett az előadásokhoz a hírvetés. Nekem úgy tűnt, hogy a parkban sétálgatók csak véletlenül verődtek össze egy-egy színpad előtt, amikor éppen látnivaló akadt.

A fesztivál egyik legifjabb résztvevője Kamcsatkából

Délután a fesztivál résztvevői koszorút helyeztek el a Lenin mauzóleumnál, majd a fesztiválok elmaradhatatlan tartozéka, a felvonulás következett, közel 5 km-es útvonalon. Ezt követően az izmailovoi parkban afféle zenés-táncos fogadást rendeztek a külföldi együttesek részére. Itt olyan együtteseket láthattunk a különböző szovjet köztársaságokból, amelyek egyéb rendezvényeken nem vettek részt. A magyarokat külön is köszöntötte a brjanszki körzet idősebb asszonyokból álló, igen jól éneklő csoportja. (Egyik helyi kísérőnk szerint azért éppen ők, mert a Tanácsköztársaság után emigrált magyar katonáknak Brjanszkban volt a parancsnokságuk.) Találkoztunk itt a legutóbbi Dunamenti Folklorfesztiválon járt mari csoporttal is. Mint rokonokat nagy szeretettel vették körül a magyar együttes tagjait, sőt a színpadra is magukkal vitték táncosaink egy részét.

Az egymást váltó hazai együttesek színpadi műsora alatt rögtönzött bemutatók is folytak a színpad előtt és környékén, néha hat-nyolc helyen. Az est további részében a park csónakázótávon látták vendégül a külföldieket, miközben a vízre néző három színpadon tovább folytak a csónakázóknak szánt műsorok. Végül a rendezvény fényét a szigetről még tűzijátékkal is emelték.

A harmadik fesztiválnapon egy búcsúra emlékeztető sokadalmas rendeztek a székes-egyházakat és némi skanzen magába foglaló Kolomenszkoje városrészben. Az alkalomra felállított színpadok mellett bemutató- és elárúsító sátrak tömege fogadta a látogatókat és a résztvevőket. Egyik-másik sátorban még banánt és kakaóport is árultak. A hat színpad közül azonban háromat itt is zavaró közelségben állítottak fel, s részletes programja megint legfőljebb a helyszíni rendezőknek volt. Így a jámbor érdeklődő itt is csak véletlenül szerűen válogathatott a színpadok közül.

A következő délelőtt az együttesek már a záróünnepség próbáján találkoztak, este pedig a Zöld Színházban lépett fel nyolc csoport az éjszakába

A fehérvári táncosok a cseremiszek között

nyúló műsoron. Az Alba Regia adta a záró felőrárt. Sajnos, közben eleredt az eső, s a kb. 3.000-es nézőtérrel a magyar együttest negyvennyolcan néztük végig. Igaz, korábban sem lehattunk száznál sokkal többen.

A fesztiválzárást a Rosszija szálló egyik koncert-termében tartották meg, ahol a hivatalos rész után a nézőtér nagy nemzetközi táncvázzá változott: az együttesek nagy része sorra megtáncoltatta a többi csoport tagságát.

Alkalmoszerűen szerzett benyomásaimban az USA küldöttsége három különböző kis csoporttal szerepelt. Közülük kettőt láthattam, bár mindkettőt csak rövid ideig. Az első nap rövid műsorában az idegenforgalmi tollmennyiséget viselő indiánok fellépése, a záróünnepségen pedig egy spirituálét előadó csoport nyújtott elsősorban zenei élményt. A többi külföldi együttesből talán csak a marokkóiakat nevezhetnénk a nálunk szokásos értelemben hagyományörzőnek. Hangszer nélküli, énekestapsos kíséretük számunkra monoton osztinátónak hatott; erre járta táncát a csak férfiakból álló csoport, egyszerű motívumokkal, összefogódzás nélkül.

Általában a külföldi együtteseket a jó közepes vagy élvonalbeli szint jellemezte. A görög, a bolgár, a jugoszláviai és a spanyol csoport például jó technikai felkészültségű főiskolás együttes benyomását keltette.

Kellemes meglepetés volt,

hogy a szovjet együttesek – nyilván a szemléletváltás eredményeként – nemcsak a korábban megszokott, akrobatikus elemekkel tűzdelt, igen magas technikai színvonalú produkciókkal szerepeltek. Igaz, kifejezetten hagyományörzőket nem sikerült színpadon látni, de saját szórakozásukra énekeltek-táncoltak olyan színvonalon és szuggesztivitással, hogy az megállta volna helyét az utóbbi évtizedek színpadi előadásaihoz szokott nézők körében is. Ilyen volt a mari, a csukcs, a baskir, a kirgiz és néhány orosz nemzetiségű csoport is.

A fesztivál megrendezésén érezhető volt a mennyiségi szemlélet hatása. A mintegy 3.500 résztvevő mellett az is erre utal, hogy egy-egy rendezvény túlzottan mozgalmas volt, sok színpaddal és résztvevővel. A zsúfoltság okát abban látom, hogy a különböző együtteseket és helyszíneket időben és térben nem osztották el megfelelően. Így adódott egyszer az áttekinthetetlen túlzottság, máskor az üresség.

Ne feledjük azonban, hogy ez még csak az első világfesztivál volt a Szovjetunióban. A folytatást kétévénként tervezik, mindig más tagköztársaságban. A legközelebbire Kijevben kerül sor 1990-ben. Remélni lehet, hogy a moszkvai rendezők átadják tapasztalataikat a kijevieknek, s a második találkozó már sokkal áttekinthetőbb lesz. Sok sikert hozzá!

Pályfy Gyula

Egy szellemjárás dokumentumai

„Az újságíró ollóval ír” – tartja a gonosz mondas, s ha ebből valamennyi igaz, márpedig gyakran bizony igaz, ez a foglalkozás nem mindig számíthat felmentésre. Amde mit csináljon a zsurnaliszta, ha kap egy felettébb barátságos hangú meghívót, mely szerint „itt és itt, ekkor és ekkor” premieri tartunk, előtte sajtótájékoztatót, utána repertoárbemutatót, mély tisztelettel várjuk!”, aztán, miután százát nyalogatta, rápillant a naptárra: Urísten, ez *tegnap* volt! Búsán megírja hát válaszáat: „Madmazell, megkaptam lekötelező meghívásukat, azonban levelük épp tíz napot vándorolt, sajnos, már nincs miért menem. Hogy megmentsük a veszett fejsze nyelét, az egekre kérem, küldjön meg mindent, prospektust, stencilt, fotót, bulletint, ami a produkcióval kapcsolatban papírra kerül! Fogadja... stb. stb.” Van hát kutyaszorító, amikor nélkülözni kell a személyes élményt, és mégis írni kell „papírforma alapján”, mert a körülmények valamiképp fontosnak jelzik az eseményt. És még jó, hogy a partner készséges, mert újabb postaforduló után ott van a paksaméta az asztalon. Kibontását élénk morgogás kíséri: „Igen, ezt az ügyet csakugyan nem lehet elintézni három sorral a hírek között!”

Az esemény pedig, amely megérdemli, sőt előírja az ollózást, a „*Béjart-balet* alapítvány, *Lausanne*” bemutatósorozata, amely június első hetében zajlott le a svájci városban. Béjart sikerdarabjai kapcsolódtak egybe itt egy matériájában mindenképpen izgalmas premierrel. Egyszerűség kedvéért kezdjük most a műsor vége felől.

Ravel *Bolerójának* Béjart-változatáról már többször jelent meg híradás a Táncművészet hasábjain, közvetve azt is jelezve, hogy ez a mű a tartós Béjart-művek közé tartozik. (A táncost-balerinát kegyetlenül megpróbáló darab oszlopa ezúttal is „a melódiát” alakító Jorge Donn volt.) Bevallom, megörültem *Végh* Krisztina várnai interjújában a kitérőnek, rajongó nyilatkozatának, s nem csupán amiatt, mert véleményünk egybeesett. Inkább tán azért, mert a széles körű nemzetközi elismertségben olykor köhécseléseket, hümmögéseket hallani („nem elég klasszikus”, „nem elég modern” stb.), most pedig egy gyakorló, mondhatni pályaéhes táncos tette le a szavazatát az elragadó Feladat mellé.

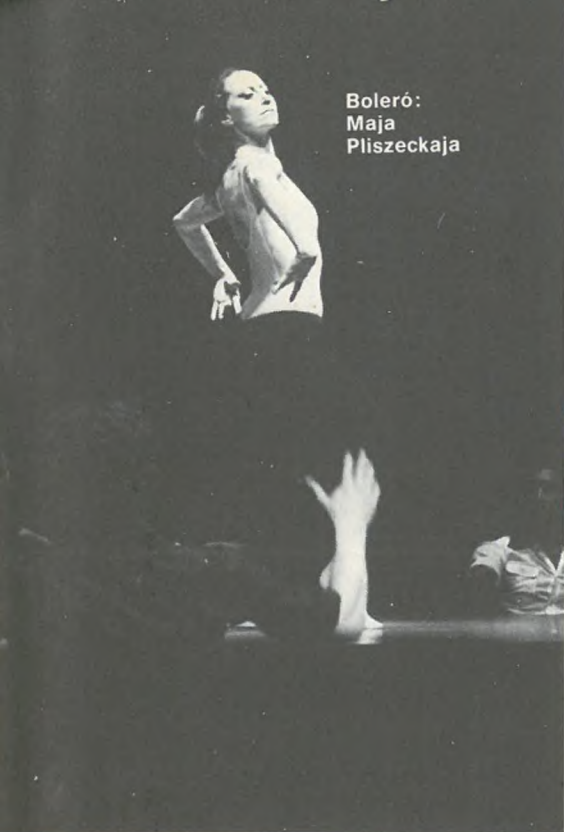
Mintha csak megérezte volna a Lausanne-iak sajtóirodájá, hogy most nem mellékes a táncosok személyisége és állásfoglalása, minden kommentár nélkül egy listában összegezte a tánc eddigi szólistáinak névsorát. És mivel a szólsruerep eredetileg női főszerepnek indult, a sort Duska Sifnios nyitja, Béjart első brüsszeli társulatának táncosnője, az a jugszláv balerina, aki a hatvanas évek elején A csodálatos mandarinban a Lány szerepét is alakította. Párizsban Claude Bessy mutatta be a darabot, de

Florence Clerc is táncolta, aztán jött még Marcia Haydée, Luciana Savignano, Carla Fracci és Maja Pliszeckaja. Micsoda nevek! És a további tizenhatot nem is említettem. A „hímnemű” változat bemutatója Jorge Donnhoz fűződik, aztán jön Patrick Dupont, Charles Jude, Eric Vu-An, Richard Cragun, s itt is még öt további nevet említhetnék. Elnézést a kifejezésért: de csak kell valaminek lennie a darabban, ha Párizsban, Londonban, Münchenben és Stuttgartban, Moszkvában, Berlinben és Észak-Olaszországban a táncosokat „eszi a fene” a feladatért. Holott látva látják, hogy az utolsó ütemekre a tüdő búcsút kíván inteni a mellkasnak is, nemcsak a közönségnek. Ez nem lehet egyszerűen a sztárok csillogás utáni lihegése, mint ahogy az is nehezen elképzelhető, hogy Béjart harminc táncost végigházalt volna a betanítási ajánlatával. Kell hát valaminek lenni benne, s van is.

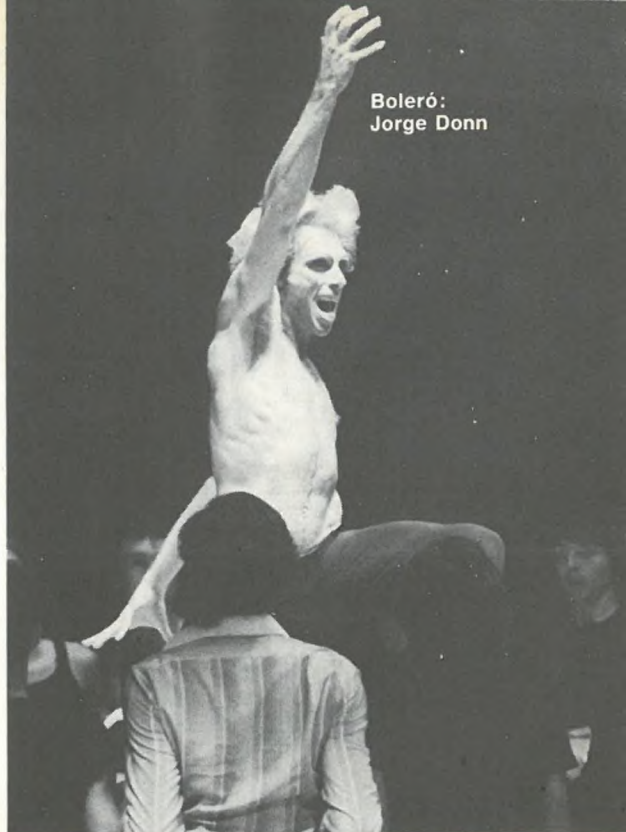
A középső műsorharmad összefogó címe: *Kantáták*, s a koreográfus személyén kívül a zeneszerző J. S. Bach muzsikája fogta egybe a két darabot. Megint egy olyan mű, illetve műkapcsolat, amelyet már mintegy húsz éve *Actus tragicus* címmel ismert meg és üdvözölt a táncos világ. Egyébiránt az 51 és 106. sz. Bach-kantáta táncos kivételéről, Béjart-i interpretációjáról van szó. Az idők során a koreográfus a két darabot hol külön, hol szorosan egybekapcsolva adatta elő; az új svájci előadássorozatban csupán a jún. 5-i esten szerepelt együtt a két mű, egyébként alternatív beosztásban szerepeltek.

A táncra éhes olvasónak persze mit sem érnek az előbbi információk. Próbáljunk ezért a halál és feltámadás balettjéről korábbi benyomásokat mozgósítani. Az első hírt 1970-ben Se-regi László és Fodor Antal hozta a lodzi fesztiválon látott produkcióról, s jellemzően benyomásaik foglalata ezzel a címmel jelent meg a Táncművészeti Értesítőben: „Zsenivel találkoztunk”. – Öt év múltán alkalmam volt látni az 51. kantátát, s a balett elbűvölt sugárzásával és egyszerűségével. Mondhatni a darab a konok materialistákat is gondolkodóba ejthette a feltámadás és üdvözülés biztos ígérétevel. Ami pedig a koreográfiai kidolgozást illeti, a „szakmai néző” ugyancsak nagyot nézhetett, tapasztalva Béjart muzikilitását, vagy hogy hogyan tud egy eszmeiséget is sugárzó, briliáns férfi-variációt alkotni, vagy hogy igen zárt létszámkeretben milyen polifóniát konstruál egy lento pas de deux és egy-két kíséző táncos allegrojának párosításával. Az esztétikai-szakmai töltekezés lehetőségén túl persze privát szerencsém is volt: az akkor már csak vendégként fellépő Paolo Bortoluzzi valóban úgy jelent meg, mint az ég üzenetét közvetítő szeráf; ugyan ki törődött vele, hogy a szabvány szerint gorillakarjai vannak, amikor ezek a karok angyalszárnyakká nőttek?! Hinni kellett neki!

Boleró:
Maja
Pliszeckaja

Boleró:
Jorge Donn

Dibuk – Grazia Galente

...Szellemjárásra céloztam címemben, s valóban, a műsorszerkezet akarva-akaratlan az emberi szellem és lélek különböző megnyilvánulásait közelíti meg. A Boleróban ez a tendencia a zeneművészet síkján jelenik meg, hiszen Béjart is úgy abszolútizálja szereposztását, hogy a szólista a Melódia, a kar pedig a Ritmus szellemét közvetíti. A Kantátákból viszont az újkorhoz közelítő, élettél-halállal viaskodó középkori ember tekint felénk. Ámde úgy is felfoghatjuk a dolgot – s ehhez igazán nem szükséges ráfogás –, hogy a Boleró egy legújabb-kori pogány bacchanália, a Kantata pedig a keresztény szellemiséget tolmácsolja. A svájci előadások harmadik, illetve éppen legelső pillére viszont a többszázados, sőt ezredes zsidó hitbéli tradíción alapul, s egy „konkrét szellem” csakugyan megjelenik benne. (Mint már jeleztem, erről a darabról csak dokumentumok alapján referálhatok.)

Különös hiánya, némiképp szegénységi bizonyítványa a magyar lexikonoknak, hogy a *Dibuk* szóra nem adnak felvilágosítást. Pedig a szó tradicionális szellemalakot is jelent (mintha a táncosoknak szilfidet vagy elfet mondanánk), s konkrét színművet is, nem is akármilyet. Vegyük előbb az utóbbit, a művelődéstörténeti hátteret, hiszen Béjart bevallottan erre támaszkodott. Tehát: a XVIII. századi kelet-európai zsidóság körében kialakult a jámborságáról nevezetes, de a kabala kultuszáról is híres „hasszid” irányzat (nem tudom, lehet-e felekezetnek mondani?), s ennek a körében, legenda-hagyományában jutott szerephez a dibuk alakja. A belorusz születésű Solomon Zainwill Rapaport, zsidó irodalmi nevén *Chalom An-Ski* költő és író, a kelet-európai zsidó tradíciók buzgó kutatója ezt a misztikus hagyományt tárta fel, s fogta egybe ugyancsak *Dibuk* című színművében, melyet 1917-ben Vilnában mutattak be.

Érdemes megjegyezni, hogy a darab – kiváltképp a fiatal szovjet színházi avantgard pártfogásával – hatalmas karriert ért meg: a héber nyelvű moszkvai Habima színház 1918-ban ezzel nyitotta meg működését, majd 1922-ben új rendezést vitt színre. Mint Szántó Judit rámutat A színház világtörténete II. kötetében: Sztanyiszlavszkij fontosnak tartotta a Habima működését, s ennek megfelelően legtehetségesebb tanítványát, Vahtangovot delegálta a rendezésre. Vahtangov – a közérthetőségre gondolva – meghúzta a szöveget, viszont megerősítette a gesztusok és táncok szerepét. (Vélhetjük, Béjart épp ebben kapott fogódzókat, de abban is, hogy az 1922-es bemutatón már Joel Engel muzsikája szerepelt.) Nos, a húszas és harmincas években a *Dibuk* több, mint ezer előadását ért meg a Habima színház előadásában Európá különböző színpadain, továbbá Vahtangov rendezésétől függetlenül, de An-Ski szövegére támaszkodva új bemutatók is születtek francia és olasz színpadokon. A kör ott zárul a mába, hogy az immár Izraelből jövő Habima színház 1957-es párizsi előadásán Béjart is ott figyel a *Dibuk* előadását, majd húsz év múlva, társulatának szovjetunióbeli vendégjátékán – épp az ősbemutató 70. évfordulóján, s épp Vilniusban, reggeli közben, szállodájuk kávézójában – lerohanja társulatának táncosnőjét, *Grazia Galentét*: „Van egy ba-

lett-ötletem számodra!” És máris megbizva impresszárióját a színmű francia nyelvű szövegének beszerzésével.

A darab „körülményeiről” annyi híradással élhetek, hogy Béjart ezúttal erősen respektálta Vahtangov alapállítását, mert hangsúlyozottan *gesztusszínházat* kívánt színrevinni, nem tagadva meg persze korábbi önmagát, amennyiben a mozgásfolyamatok közt rövid, de kulcsértékű monológok vagy párbeszédek is elhangzanak. Ami a muzsikát illeti, az is Béjart recepturáját tükrözi: szerepelnek kelet-európai zsidó népzenei részletek a montázsban, továbbá Joel Engel egykori kísérőének darabjai, s végül részletek Arnold Schönberg darabjaiból. Az utóbbiakról szóló indoklását érdemes itt is rögzíteni: „A kabala valójában játék a jeltekcsok és jelentésük között, játék egyszersmind a matematika és a misztika között. És a zenében mi lenne matematikusabb, mint a dodekafónia?” – De hát az ég szerelmére! – kérdezhetné végül bárki –, mi az a dibuk, s miről szólhat ez a balett?

Az alapul szolgáló hasszid legenda tehát úgy szól, hogy egy zsidó városban két barát elkötelezte magát gyermekeik összeházasítására. A fiú, Hanan apja azonban hamarosan meghal. A fiú csakhamar belesüllyed a nélkülözésekbe, de nem zavartatja magát, s elmélyed a kabala tanulmányozásába. A gazdag apósjeleltnek immár esze ágába sincs, hogy lányát, Leát a szegény Hananhoz adja. A két fiatal azonban valami misztikus szerelem érinti meg. Az apa házasságba kényszeríti lányát egy „nagymenővel”. Hanan meghal bánatában, kétségbeesett, kísértő lelke – ez a dibuk! – helyet foglal Leában, s a lány szájával fejezi ki siráimait, s szórja átkait. Az apa egy csodarabbihoz vezeti a lányt, hogy izzé ki belőle az ördögöt. Az exorcizmus hatására a dibuk csakugyan kénytelen elhagyni a lány testét, Lea megszabadul. A művelőnek azonban nagy ára van: abban a pillanatban, amikor a dibuk elhagyja, a lány élete is megszakad. A szerelmesek lelke a túlvilágon egyesül.

A történethez annyit fűzhetünk hozzá, hogy a szereposztás szerint a felsoroltakon túl a balettben még bőven szerepelnek koldusok, valamint a talmudista iskola növendékei és kabalisták. Az utóbbi csoportra hihetőleg az ideológiai és magatartási kontraszt miatt volt a koreográfusnak szüksége. Nem is kétséges, hogy Béjart kinek a pártján áll, hiszen a héberből fordított francia szöveget Hanan is kinyilatkoztatja egyik röpké monológjában: „A Talmud? Hideg? Hideg... egy égbolt nélküli világhoz hasonlít. Hatalmas, de az embert a földhöz láncolja, nem enged menni! A Kabala azonban elragadja a lelket és mennyei palotába viszi!”

Még egy mozzanat, egy párhuzam érdemel figyelmet: a tény, hogy a családok nem tudnak egyesülni, s hogy a szerelmeseknek csak a halállal adatik meg az egyesülés, Rómeó és Júlia példázatát is megidézi, csak hát egészen más öszszetevők segítségével.

...Papírforma alapján ennyit közvetíthetek egy új mű megalapozásáról. A kivitel módjára, sikerültségére később talán visszatérhetünk.

M. L.

*Dibuk – az előtérben
Grazia Galente
(Yvan Muriset felv.)*

